Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Sofie Brahe
Ottesdatter
(1556—1643).

Sofie Brahe

Ottesdatter.

En biografisk Skildring.

Af

F. R. Friis.

Med et Portræt af Sofie Brahe.

Kjøbenhavn.
G. E. C. Gad's Universitetsboghandel.
P. Petersens Bogtrykkeri (Egmont H. Petersen).
1905.

Forord.

I de nogenlunde udførlige Skildringer af Astronomen Tyge Brahes Liv og Virksomhed meddeles i Reglen ogsaa noget om hans lærde Søster Sofie. Naar hendes berømte Broder og mange andre have tildelt hende en Hædersplads blandt det 16. Aarhundredes lærde, adelige Damer, saa have nyere Forfattere været enige om, at det var med god Grund. Hun er derfor ogsaa bleven omtalt i mange forskjellige Skrifter.

Et Par Feuilletonartikler, som jeg for mange Aar siden leverede til Bladet »Fædrelandet« (18—19 Septbr. 1874), kan anses som en Begyndelse til nærværende Skildring. Hertil er føjet endel fra forskjellige Steder samlede Oplysninger, hvoraf flere først ere fremkomne i den nyeste Tid. Desuden er her som Tillæg meddelt nogle Optegnelser af eller angaaende Sofie Brahe, nogle Kildeangivelser m. m.

Det Portræt af Sofie Brahe, som følger hermed, er udført i Zinkætsning (Autotypi) efter et Maleri paa Gaunø. Ved det ene Hjørne af Billedet ses de danske Brahers Familievaaben (en Sølv-Pæl i et sort Skjold, og en Hjelm med to Vesselhorn og nogle Paafuglefjer). Maleriet er aabenbart en Kopi; men saavidt vides existerer ikke noget andet malet Billede af Sofie Brahe, undtagen et ganske

lille, paa et Epitafium, der tidligere har været i Brahernes Gravkapel ved Kaagerød Kirke i Skaane og nu findes paa Knudstrup. Paa Epitafiet ses Billeder af Otte Brahe til Knudstrup og hans Hustru Beate Bille og deres Børn. En Tegning af Epitafiet, af Kunstmaler (nu Prof.) Magnus Petersen, findes i Nationalmuseet i Kjøbenhavn. Den er gjengivet (meget formindsket) i »One year in Sweden« by Horace Marryat, London 1862, pag. 123, og Maleriet med Portræterne i Lystryk i Danmarks Adels Aarbog 1895.

Der gives flere Gjengivelser af Maleriet paa Gaunø, bl. a. et Lystryk i Danmarks Adels Aarbog XVI, 1899.

Sofie Brahe, Ottes Datter, en af de mærkværdigste og vel tillige en af de navnkundigste af alle de Damer, der hørte til den gamle danske Adel, var Astronomen Tyge Brahes yngste Søster. Hun havde mange gode Egenskaber tilfælles med ham og følte sig mere hendraget til ham end til sine øvrige Søskende. Hendes Skjæbne var, ligesom hans, meget omskiftelig, og hendes Virksomhed blev af ikke ringe Betydning for Samtiden og Eftertiden. Det er derfor med god Grund, at man i ældre og nyere Tider har gjort sig megen Umage for at fremdrage alle de Oplysninger om hende, som man har kunnet finde [1].

Otte Brahe til Knudstrup, i det forhenværende danske Landskab Skaane, var Befalingsmand paa Helsingborg, hvor han døde 1571. Hans Hustru var Beate Bille, og de hørte begge til de anseeligste gamle danske adelige Slægter. De havde 5 Sønner og 5 Døttre. Af Sønnerne var Tyge Brahe, født den 14. December gl. St. 1546, den ældste, og af alle Børnene var Datteren Sofie det yngste. Hun skal have været 10 Aar yngre end Broderen Tyge, saa at hun formodentlig var født paa Knudstrup 1556; men Aaret eller Dagen findes ikke angivet [2]. Hun var, ligesom hendes berømte Broder, af Naturen begavet med ualmindelige Aandsevner, der vare blevne omhyggeligt uddannede, hvorimod hun efter sit eget Vidnes-

byrd kun havde liden Interesse for sædvanlige kvindelige Sysler. Hun havde erhvervet sig betydeligt Kjendskab til den klassiske Oldtid og dens Mythologi og Historie og havde tillige Digtertalent. Hun delte i det Hele sin Broders Interesse for Videnskaberne og dyrkede Astronomi og Kemi næsten lige saa ivrigt som han, og undertiden gik hun ham til Haande ved hans Arbejde. Tyge Brahe har selv i en Optegnelse fortalt, hvorledes Søsteren engang var ham behjælpelig ved Observationen af en Maaneformørkelse, der fandt Sted den 8. December 1573, altsaa da hun maa have været omtrent 17 Aar gammel[3]. Men det, der gjorde Astronomien saa tiltrækkende for hende som for saa mange andre, hidrørte dog for en stor Del fra den dermed forbundne Astrologi. Paa denne troede hun med fuld Overbevisning, og hun havde erhvervet sig en stor Færdighed i »at stille Nativiteter« eller at forudsige et Menneskes Skjæbne af Stjernerne. I sin saakaldte Nativitetsbog indførte hun sine Venners og Bekjendtes Nativiteter og førte den gjerne med sig til Adspredelse for sig selv og Andre. Ligeledes stod hendes Kemi i temmelig nøje Forbindelse med Alkymien eller »Guldmagerkunsten«. Det er temmelig sikkert, at hun i lang Tid har bestræbt sig for at finde »de Vises Sten«, et Middel, hvorved man bl. A. mente at kunne forvandle uædle Metaller til Guld. Tilsidst maa hun dog have opgivet ethvert Haab i den Retning, skjønt hun vedblev at destillere som en Slags Adspredelse. Hvorvidt hun i sin hele Levetid vedblev at tro paa Astrologien, maa henstaa uafgjort. Hendes kemiske Studier gik dog for en Del, ligesom Broderens, ud paa Tilberedelse af Lægemidler, som hun gratis uddelte til sine Venner og Undergivne, hvorved hun skal have gavnet mange. Endvidere dyrkede hun ivrigt de adelige Slægters Historie. Det er noksom bekjendt, at det samme gjælder om flere af de adelige Damer, og at Sofie Brahe og andre efterlod

sig udførlige herhenhørende Optegnelser, hvoraf en betydelig Del endnu existerer og tillægges stor Værdi. Men af de Damer, der dyrkede det genealogiske Studium, var Sofie Brahe vistnok den mest ihærdige og maaske tillige den kyndigste [4].

Det var vistnok i Aaret 1577 at Sofie Brahe blev gift med Otte Thott til Eriksholm i Skaane (det nuværende Trolleholm), beliggende i Torløse Sogn, omtrent 4 Mil øst for Landskrona [5]. Hun var altsaa dengang omtrent 21 Aar gammel, hvorimod Otte Thott var endel ældre. Han var nemlig født 1543. Han var en Søn af Tage Thott til Eriksholm og Else Ulfstand, og han var disse Ægtefolks næstyngste Barn [6]. Faderen Tage Thott, der døde 1562, ejede de tre Herregaarde Eriksholm, Næs (det nuværende Trollenæs) og Sirekjøbing. Den førstnævnte af disse havde han anlagt 1538 paa et Sted, hvor der før havde ligget et Par Bøndergaarde, og han kaldte den Eriksholm til Minde om sin Broder Erik Thott, der var død i Lund Onsdagen efter Pintse 1533. Hovedbygningen var en anseelig Borg; den havde fire sammenbyggede Fløje og to runde Hjørnetaarne og var omgiven af brede Fæstningsgrave. Bygningen har uden Tvivl udvendigt og indvendigt været smukt og godt indrettet efter Datidens Skik [7].

Der vides ikke meget om det Liv, der førtes paa Eriksholm i de første Ejeres Tid. Om Otte Thott er dog at fortælle, at han gjorde to af sine Søstres Bryllup, nemlig den 11. Oktober 1573, da Lene Thott blev gift med Henrik Brahe til Vitskøfle, og den 14. September 1578, da Karen Thott blev gift med Aage Brahe til Tundbyholm. — Henrik Brahe, hvis Bryllup med Lene Thott stod paa Vitskøfle, har efterladt sig en Fortegnelse over de ved den Lejlighed modtagne Brudegaver og tillige deri angivet, fra hvem disse kom. Der nævnes 38 Mænd og 35 Kvinder, som formodentlig have været til-

stede, og Gaverne bestod især i Rosenobler og forgyldt Sølvtøj. Otte Thott gav en forgyldt Stob, der vejede 56 Lod, og en Jomfru Sofie Brahe en forgyldt Kande, der vejede 40 Lod[8]. Der menes vel neppe Sofie Brahe, Ottes Datter, men snarere Henrik Brahes Søster, Sofie. Derimod har Sofie Brahe, Ottes Datter, uden Tvivl været tilstede tilligemed Otte Thott ved Aage Brahes og Karen Thotts Bryllup i Malmø den 14. September 1578. Der var som sædvanligt ved lignende Lejligheder i god Tid udsendt Indbydelsesbreve til Slægtninge og Venner, og man har i al Fald endnu et af disse Breve. Det er skrevet af Otte Thott paa Eriksholm den 7. Juli 1578 til Christofer Gøyes Hustru Birgitte Bølle, der var Halvsøster til Sofie Brahes Fader Otte Brahe til Knudstrup[9].

Det tør vel formodes, at det har været lykkelige Aar, Sofie Brahe tilbragte ved Otte Thotts Side. Hun levede i en uafhængig Stilling, der kunde give hende forønsket Lejlighed til at sysle med sine Yndlingsstudier, og de nærliggende Herregaarde beboedes for en stor Del af hendes Slægtninge og Venner. Hendes elskede Broder Tyge var Aaret før hendes Giftermaal bleven forlenet med Øen Hven og havde der begyndt paa at opføre det prægtige og mærkelige Uraniborg, og da han senere tog fast Bolig der, var han ikke længer borte, end at de to Søskende jevnligt kunde besøge hinanden, hvad de heller ikke forsømte; men foreløbig opholdt han sig vistnok mest paa Fædrenegaarden Knudstrup, som han og Broderen Sten havde arvet i Forening efter Faderen.

Blandt de Familier, der ved Slægtskabs og Venskabs Baand vare nær knyttede til Familien Brahe, maa især nævnes Familien Bille paa Lyngsgaard. Jens Bille var Sofie Brahes Morbroder. Han ejede flere Herregaarde, af hvilke Lyngsgaard ved Vram, nogle Mil østen for Helsingborg, i hans senere Aar var hans sædvanlige Opholdssted. Han ombyggede Gaarden og kaldte den Billes-

holm, og her døde han den 28. April 1575, 45 Aar gammel, og blev begravet i Vram Kirke. Han var gift med Karen Rønnov, med hvem han havde faaet Nakkebølle i Fyen. Hun overlevede ham i 17 Aar og døde den 4de April 1592 paa Nakkebølle. De havde 9 Børn, og flere af dem skulle omtales i det følgende; men her skal dog kun nævnes de fem, uagtet samtlige Søskende uden Tvivl vedblev at staa i et særdeles venligt Forhold til Sofie Brahe. Claus Bille var født 1560 og døde 1600; Sten Bille var født 1565 og døde 1629; Lisbeth eller Elisabeth Bille var født paa Lyngsgaard den 12. Maj 1572, og var altsaa i sit tredie Aar da Faderen døde. Hun forblev hjemme hos Moderen indtil hun var i sit niende Aar, hvorefter hun kom i Huset hos sin Faster, Fru Beate Bille, Otte Brahes Enke paa Knudstrup. Her forblev hun paa fjerde Aar, og blev afholdt af sin Faster som dennes egne Børn. Men da Fru Beate Bille omtrent 1584 blev Hovmesterinde hos Dronning Sofie, kom Lisbeth Bille og hendes Søskende atter hjem til Moderen og var hos hende, til hun var 20 Aar gammel, dog vistnok for det meste paa Herregaardene Hvidkilde og Nakkebølle i Fyen. Birthe eller Birgitte Bille var født den 8. Februar 1574 paa Billesholm i Skaane og opholdt sig uden Tvivl, ligesom Søsteren, for det meste hos Moderen indtil dennes Død. De to Søstre Birgitte og Elisabeth Bille forbleve ugifte; deres Søster Anne Bille blev 1584 gift med Eiler Brockenhuus til Nakkebølle [11].

Den 27. Maj 1580 blev Sofie Brahe Moder til en Søn, der blev kaldet Tage Thott, efter Bedstefaderen, og var hendes eneste Barn [12]. Det er noksom bekjendt, at han i sin Tid blev en meget rig og anset Mand.

Otte Thott døde efter en halv Snes Aars Ægteskab den 23. Marts 1588, og blev begravet den paafølgende 5. Maj i Torløse Kirke. Det var en rig Adelsmand, der var gaaet bort, og selve Jordefærden vidnede derom paa

en saadan Maade, at den vakte Regeringens Mishag. Kong Frederik II's Reces, given i Kallundborg 1576, indeholder nemlig i sin Paragraf 9 nogle Bestemmelser om Indskrænkning i den Pragt og Luxus, der hidtil havde været sædvanlig ved Adelens Bryllupper og Begravelser, om hvor længe Kirketjenesten maatte vare m. m. Men den 12. Maj 1588 skrev de to Regeringsraader Niels Kaas og Christofer Valkendorf til Jørgen Brahe, Stiftslensmand i Skaane, at Regeringen havde erfaret, at ved Otte Thott's Begravelse forleden var Recessen bleven overtraadt, baade ved at Kirketjenesten havde varet for længe og udi andre Maader. Jørgen Brahe skulde derfor undersøge Præstens Forhold ved denne Lejlighed, for at han om fornødent kunde blive tiltalt og straffet. Det var første Gang at en saadan Lovovertrædelse havde funden Sted siden Kong Frederik II's Død, og nu fandt man det fornødent at vise Strænghed, da man frygtede for, at den afdøde Konges Forordninger ellers vilde blive glemte og ringeagtede. Da Regeringen vidste, at Fru Mette Rosenkrandses Begravelse med det første skulde holdes paa Skarholt, blev det i samme Brev paalagt Jørgen Brahe at give Arvingerne en Advarsel om ikke at overtræde Recessens Bestemmelser. Men i sidstnævnte Henseende er Regeringsraadenes Brev nok kommet temmelig sent, eftersom Fru Mette Rosenkrands blev begravet den 14. Maj [13].

I sin Enkestand boede Sofie Brahe fremdeles paa Eriksholm, som hun bestyrede for Sønnen, indtil han blev myndig. Herfra kom hun som forhen jevnligt over til Hven, til Tyge Brahe, som hun altid kaldte sin »gode Broder«, og hos hvem hun ikke sjeldent forblev nogle Dage ad Gangen. Mange af de ansete og lærde Mænd, som her besøgte Tyge Brahe, maa saaledes ogsaa have lært hans Søster at kjende, og man kan blandt disse nævne Christofer Rothmann, Hofastronom hos Tyge

Brahes Ven Landgrev Vilhelm IV af Hessen. Rothmann ankom nemlig til Hven i August 1590 og forblev her en hel Maaned, og han var i alt Fald én Gang paa Eriksholm tilligemed Tyge Brahe. Paa Grund af sin svækkede Helbred kom han dog ikke mere tilbage til Landgreven; men i et Brev til denne omtaler han Sofie Brahe med megen Berømmelse og fortæller om hendes smukke Haveanlæg ved Eriksholm[14].

Omtrent ved denne Tid maa hun have fornyet et ældre Bekjendtskab, der blev af langt større indgribende Betydning for hende, nemlig med Erik Lange til Engelsholm i Jylland. De maa have kjendt hinanden i længere Tid. Erik Langes Søster Margrethe, der først havde været gift med Jens Kaas, som døde 1579, var nemlig 23. August 1584 bleven gift med Tyge Brahes og Sofies yngste Broder Knud Brahe. Man véd af Tyge Brahes egen Beretning, at han samme Aar fik Besøg af Erik Lange og en østerrigsk Baron, og uagtet han ikke meddeler, hvad denne Baron hed, maa man antage, at det har været Sivert Rindskat fra Steiermark. Han og Erik Lange havde maaske kjendt hinanden i længere Tid, men naar og i hvilken Anledning han første Gang er kommen til Danmark, vides ikke. Han blev omtrent 1585 gift med Josva von Qvalens Enke Malene eller Magdalene Munk, der ligesom Erik Lange hørte til Slægten Munk-Lange, og blev derved Ejer af Herregaarden Herningsholm i Jylland. Derefter synes han at have boet temmelig stadigt i Jylland, indtil 1596, da han tilligemed sin Hustru rejste til sit Hjem i Steiermark. Noget senere fornyedes Bekjendtskabet mellem ham og Tyge Brahe, og der synes derefter at have været et venligt Forhold imellem dem, saalænge de begge levede. Men 1601 kom Sivert Rindskat atter tilbage til Herningsholm, til sin egen og andres Ulykke. Han viste nemlig en saa tyranisk Adfærd mod sine Undergivne, at han som Følge

deraf tilsidst blev indsat i livsvarigt Fængsel paa Dragsholm. Ved Besøget paa Hven 1584 havde Erik Lange en ung Ditmarsker med sig, hvis tyske Navn var Nicolaus Reimers, og som paa Latin kaldte sig Nicolaus Raimarus Ursus. Han maa have været i Erik Langes Tjeneste, da han blev kaldt Erik Langes Dreng; men forøvrigt var han formodentlig Student og i Besiddelse af nogle astronomiske Kundskaber. Men hvorledes det end er gaaet til, saa maa der allerede ved denne Tid mellem ham og Tyge Brahe være opstaaet nogen Uenighed, der nogle Aar senere udartede til et bittert Fjendskab, saa at de gjensidigt rettede meget nærgaaende Beskyldninger mod hinanden, og dette ophørte først da Reimers døde i Aaret 1600[15].

Det var saaledes ikke det heldigste Følgeskab, med hvilket Erik Lange 1584 kom til Hven. Men han blev uden Tvivl vel modtaget, baade ved dette og ved de senere Besøg. Han var jo en velstuderet Adelsmand og havde gjort sine Studier i Paris og flere Steder og endelig i Wittenberg, hvorfra han vendte hjem i Efteraaret 1573, tilligemed Falk Gøye, som vi senere skulle høre mere om. For dem, der havde videnskabelige Interesser, var der ikke saa sjeldent noget nyt og mærkeligt at faa at se paa Hven, og det gjælder ikke mindst for den Tid, da det ovennævnte Besøg fandt Sted. Her kan saaledes nævnes, at det netop var i Aaret 1584, at Tyge Brahe indrettede et nyt Observatorium og et Bogtrykkeri paa Hven. Dette var egentlig kun bestemt til Trykning af Tyge Brahes egne astronomiske Værker; men for ligesom at indvie det og for tillige at gjøre nogle Prøver, inden man tog fat paa de større Værker, lod Tyge Brahe her trykke nogle latinske Digte, som han skrev til Ære for sine Venner. Han skrev Digte for at hædre Jakob Ulfeld til Ulfeldsholm, Niels Kaas, Henrik Rantzov og flere, og lod dem trykke paa Uraniborg 1584 og 1585.

Man ved, at der 1584 blev skrevet og trykt lignende Digte til Ære for Falk Gøye og Erik Lange, men disse sidste kjendes ikke. Disse Digte vare vistnok kun trykte i faa Exemplarer, og kun bestemte til at bortforæres[16].

Der var mange mærkelige Ting at se paa Uraniborg, og af disse var det kemiske Laboratorium vistnok en af dem, der mest interesserede Erik Lange. I dette forunderlige og med alle Datidens kemiske Apparater velforsynede Værksted, der nok tildels var indhyllet i en vis mystisk Dunkelhed, og hos dets Ejer, der i flere Retninger vidste noget mere end de fleste andre, kunde der nok være adskilligt at lære, hvis han da ellers var villig til at meddele, hvad han vidste. Erik Lange kom herefter ikke saa sjeldent til Hven, og tilsidst var det ikke blot for Tyge Brahes og Laboratoriets Skyld. Her traf han jevnligt Sofie Brahe, og efter nogen Tids Forløb kom en Forlovelse i Stand mellem ham og hende, rimeligvis i Aaret 1590. Forbindelsen synes at have vundet Tyge Brahes Bifald; men derimod havde Sofies øvrige Slægtninge meget at indvende imod den, og det ingenlunde uden Grund. Heller ikke Tyge Brahe var blind for Erik Langes Fejl; saaledes udtaler han et Sted sin Misfornøjelse over, at denne var forsømmelig med sine egne Sager, og over den Uforsigtighed, han havde vist ved at føre den ovennævnte Ursus med sig til Hven[17].

Erik Lange havde efter sin Fader, der ogsaa hed Erik Lange og maa være død 1572 eller 1573, arvet den betydelige og smukt beliggende Herregaard Engelsholm ved Vejle, dog vistnok i Forening med sin Søster, den ovennævnte Margrethe Lange. Han arvede desuden Herregaarden Solvig i Slogs Herred i Sønderjylland; men denne Gaard solgte han 1583 til Kronen for en Sum af 58,000 Daler, hvoraf han dog eftergav Kronen de 22,000 Rd. mod at blive forlenet med Bygholm Len ved Horsens afgiftsfri for Livstid, og kun mod at oyfylde nogle

mindre trykkende Pligter. Han var yndet af Kong Frederik II, der viste ham megen Gunst, og han var i sine yngre Aar ogsaa en velstaaende Mand, der kunde udlaane Penge til Andre. Men allerede inden han solgte Solvig, havde hans Guldmageri bragt hans Formuesomstændigheder i en sørgelig Forfatning, og endelig kom det saa vidt, at Regeringen den 30. Januar 1590 befalede ham at holde »et ærligt Indlager« (en Slags Husarrest paa Æresord) i Kjøbenhavn fra 1. Marts s. A. at regne, indtil han havde betalt en betydelig Pengesum, som han var bleven Kongen skyldig [18].

Hvis Sagen ikke er bleven ordnet forinden, maa Erik Lange vistnok have indfundet sig i Kjøbenhavn til den bestemte Tid; men Husarresten kan ikke have varet over en halv Snes Dage, eftersom Erik Lange endnu havde Venner, der vare villige til at hjælpe ham ud af Forlegenheden. Det var især hans Svoger Knud Brahe til Tostrup, Befalingsmand paa Aarhusgaard, der paatog sig meget store Forpligtelser for hans Skyld og tillige formaaede nogle af sine Venner til at støtte ham. Hvorledes Forholdet mellem Erik Lange og Knud Brahe endelig er bleven ordnet, vides ikke nærmere, undtagen for saa vidt som man véd, at Knud Brahe ikke længe efter denne Tid blev Eneejer af Gaarden Engelsholm. Det maa være sket senest i Aaret 1592, i hvilket Aar han opførte Gaardens nuværende smukke Hovedbygning, som han indviede den 1. Januar 1593 [19]. Men forøvrigt lader det til, at Erik Lange ogsaa efter den Tid stedse fandt god Støtte hos Svogeren.

Saasnart Erik Lange var i Stand dertil, begav han sig vistnok til Hven eller til Skaane. Allerede den 10. Marts 1590 ankom han til Hven, hvor han som det synes, ikke havde været siden den 17. August 1589, men hvor vi derefter jevnligt træffe ham. Flere Gange kom han dertil eller afrejste derfra samtidigt med Sofie Brahe, og saa-

ledes synes Forlovelsen, som allerede bemærket, at maatte dateres omtrent fra denne Tid. Den 24. April 1590 var Erik Lange atter paa Hven, og rejste derfra til Jylland; men det lader ikke til at han atter derefter er kommen til Hven før i August 1591, da han kom tilligemed Sofie Brahe og paa Uraniborg traf Falk Gøye og dennes Hustru, der vare komne lidt tidligere[20].

Erik Lange havde nu været forholdsvis længe borte. Han havde ogsaa været i længere Tid i Hamborg; men det var ikke gaaet ham efter Ønske, og han kunde nok behøve al sin Veltalenhed for at forklare, hvoraf dette kom og hvorledes der endnu kunde være Haab om Fremtids Held og Lykke. I den nærmest paafølgende Tid saa man ham af og til paa Hven og vistnok ogsaa paa Eriksholm, hvor han og Sofie Brahe formodentlig i Forening fortsatte det kemiske Studium. Men noget tilfredsstillende Resultat lod sig ikke opnaa, og Erik Lange følte atter en stærk Trang til saasnart som muligt at komme paa Rejse, og haabede stedse, at han derved skulde opnaa mere end forrige Gang. Det synes dog, at det ikke har været hans Mening at blive borte længere end omtrent fra Juletid 1591 og til hen i Foraaret 1592, og han kunde jo heller ikke i altfor lang Tid være borte uden at forsømme sine Pligter som Lensmand. Forøvrigt fik han i Oktober 1591 en stræng Irettesættelse af Regeringen, fordi han havde paalagt Bønderne i Slaugs Herred for meget Arbejde. Kort efter blev der dog fra Regeringens Side vist ham en ikke ringe Velvillie, og han maa da med det samme have faaet Tilladelse til at rejse bort i nogen Tid. Den 25. November 1591 blev der nemlig i Kongens Navn skrevet til Borgmester og Raad i Lybek og Hamborg, at »der erbar unser Reichs Undersasz und lieber getreuer Erik Lange« havde givet tilkjende, hvorledes han havde noget at fordre hos deres Medborgere, og da han i lang Tid forgjæves havde ventet paa, hvad han havde

tilgode, anmodes Borgmester og Raad nu om at være ham eller hans Fuldmægtig behjælpelig med at faa hvad der tilkom ham. Det kan være, at Erik Lange havde Ret i, hvad han havde fortalt; men der var uheldigvis ogsaa Folk i Hamborg, der havde Fordringer paa ham. Et Par Skrivelser herom bleve indsendte til Enkedronning Sofie. Den ene af dem er fra Hans Møller i Hamborg, der skriver, at den 21. Decemher 1590 er »der edle und ehrnueste« Erik Lange og medfølgende Folk inddraget i hans Herberg i Hamborg og har boet der i sex Maaneder, at det har været besværligt at forskaffe dem, hvad de behøvede, og at de vare bortrejste uden at betale. I en anden Skrivelse, af 2. November 1591, fra Borgmester og Raad i Hamborg til Enkedronningen anmodes hun om at virke for, at Hans Møller kan faa sin Betaling. Men Sagens Udfald kjendes ikke[21].

Erik Lange kom atter til Hven den 5. December 1591; men hvor længe han forblev der, og om han har været der endnu den 23., da Sofie Brahe og Mogens Bertelsen kom, vides ikke. Men i Slutningen af Januar 1592 begav han sig atter paa Rejse, og blev borte i lang Tid. Ved Afskeden med Sofie Brahe var han dybt bevæget, som om han anede, at Fraværelsen kunde blive langvarig, skjønt han neppe har tænkt, at den skulde blive saa langvarig som den virkelig blev, og at store Forandringer skulde ske, inden han kom tilbage til Fædrelandet.

Det synes, at Erik Lange noget efter denne Tid har været i Slesvig, og at han har været stærkt optaget af et helt nyt Projekt af en lige saa mislig Beskaffenhed som Guldmageriet. Der forefindes en udateret Koncept, hvoraf man ser, at Erik Lange vilde have dannet et Kompagniskab med det Formaal at gjøre Handels- og Opdagelsesrejser til Grønland, Kina, Japan og flere Steder, hvorfra man vilde hente forskjellige kostbare Handelsartikler, som kunde sælges i Tyskland. Erik Lange og

Konsorter ønskede at faa Eneret af den danske Regering til at drive en saadan Forretning, mod at overlade Kongen en vis Del af Udbyttet. og Privilegiet skulde foreløbig gjælde for 20 Aar, og saaledes, at det eventuelt kunde fornyes eller overlades til andre. Det kan være, at Erik Lange har henvendt sig til Hertugen af Gottorp, for ved hans Mellemkomst at faa Sagen forelagt for den danske Regering; men det behøver neppe at tilføjes, at han derved intet opnaaede [22]. Derefter har han formodentlig atter kastet sig over Guldmageriet, og har maaske tilbudt sin Tjeneste snart til en og snart til en anden af de tyske Fyrster, der interesserede sig for sligt. Men om han arbejdede for andres eller for egen Regning, har han vistnok i lang Tid levet under trykkende Forhold og uden at være i Stand til eller at kunne bekvemme sig til at drage hjem. Der kom kun sjeldent Efterretninger fra ham, og de, der kom, vare kun lidet tilfredsstillende.

Sofie Brahe og andre, der længselfulde ventede paa at Erik Lange skulde komme tilbage, maatte fremdeles have Taalmodighed, og tidt vidste de ikke engang, hvor han var. Tyge Brahe, der af og til fik Besøg af sin Søster eller besøgte hende paa Eriksholm, gjorde vistnok hvad han kunde for at trøste og glæde hende. Men hun har sikkert nok ogsaa hos sig selv, i sin energiske Karakter og i sine Evner og Kundskaber fundet Midler, der kunde tjene til at holde hende opret. Hun har vistnok havt megen Glæde af at sørge for sin velbegavede Søns Opdragelse; hun maatte sørge for Godsets Bestyrelse og kunde forøvrigt, naar Lejlighed gaves, fordybe sig i kemiske, astrologiske og literære Studier. Hun har skrevet endel, og deriblandt meget, som man nu ikke kjender og som det synes baade i bunden og i ubunden Stil. Tyge Brahe omtaler i en Beretning paa Latin et mærkeligt Brev af astrologisk Indhold, som hans Søster engang skrev til ham, og hans Svar paa det; men disse Breve kjendes

desværre ikke. De maa, ligesom Tyge Brahes Beretning om dem, være skrevne noget efter 1588, men før 1594, da Sofie Brahe skrev det lange versificerede Brev til Erik Lange, hvorom nedenfor. Tyge Brahe fortæller her, at hans Søster Sofie i sin Ungdom havde begyndt at lære Latin, og at hun gjerne vilde have fortsat, og han mener, at hvis dette var sket, saa vilde hun i saa Henseende have bragt det meget vidt. Hvad det var, der forhindrede hende fra at fortsætte, faar man ikke at vide. Men hun kan altsaa ikke, saaledes som man tidligere antog, have skrevet latinske Vers. Tyge Brahe vilde have ladet Søsterens Brev til ham og hans Svar paa det trykke, saavel paa Dansk, saaledes som de vare skrevne, som i latinsk Oversættelse, og hertil havde Søsteren givet sit Bifald; men nu ere vistnok baade de danske Breve og Oversættelserne tabte [23].

Medens Sofie Brahe hjemme kastede sig over astrologiske, genealogiske og andre Studier, har Erik Lange vistnok i Udlandet lige saa ivrigt fordybet sig i Alkymien, hvilket dog kun førte til, at han sank dybere og dybere i Gjæld. Naar han blev saa længe borte, saa har det uden Tvivl for en meget stor Del været af Frygt for Kreditorernes Maning, uagtet det hed, at han var rejst bort for at fortsætte sine Studier og skjønt han til denne Rejse havde vidst at forskaffe sig et kongeligt Pas paa Tysk og Latin. Han haabede vistnok bestandig, at det skulde lykkes ham at lave Guld, som han mere end nogensinde trængte til; men han var stedse lige uheldig, og blev borte det ene Aar efter det andet. De Efterretninger, hans Forlovede ved Bud eller Breve erholdt fra ham, vare som oftest lidet tilfredsstillende, og ikke sjeldent hørte eller saa hun i lang Tid intet fra ham, saa at hun ikke vidste, hvor han opholdt sig eller om han endnu levede. Hos de fleste af sine egne Slægtninge fandt hun i Reglen kun ringe Trøst, hvorimod de ofte bidrog til at gjøre

hende den tunge Skjæbne endnu tungere. De søgte stedse at formaa hende til at ophæve den saa lidet fordelagtige Forbindelse; men ingen Overtalelse kunde svække hendes trofaste Kjærlighed, og ingen Modgang kunde rokke hendes Tillid til den Mand, som hun havde givet sin Tro. I hendes nærmeste Omgivelse var der kun faa, foruden hendes Broder og hendes Søn, hos hvem hun fandt Trøst og Opmuntring. Til Adspredelse sysselsatte hun sig fremdeles med kemiske Forsøg, og i den smukke Have ved Eriksholm var indrettet et »Lysthus«, der var vel forsynet med alt, hvad hertil udfordredes. Her havde hun ogsaa Erik Langes Billede, som et taust Vidne til hendes Sorg og hendes Længsel.

Paa Eriksholm skrev Sofie Brahe formodentlig af og til et Brev til Erik Lange, uagtet hun neppe vidste, hvor hun egentlig skulde sende det hen. Af saadanne Breve kjendes kun et eneste, og det endda kun i en latinsk Oversættelse eller Bearbejdelse; men det er ogsaa i denne Form et mærkeligt literært Produkt fra det 16. Aarhundrede. Det blev første Gang udgivet af Præsident Peder Resen i Kjøbenhavn 1668, og Digteren J. L. Heiberg leverede en smuk dansk Oversættelse af det i sin »Urania« for 1846, uagtet de mange og tildels grove Fejl i Resens skjødesløse Aftryk foraarsagede ham mange Vanskeligheder. Den latinske Text blev udgivet 1875, efter en gammel Afskrift, som blev funden iblandt Tyge Brahes Manuskripter i Wien. Den er skreven af en af Tyge Brahes Medhjælpere, men han har med egen Haand skrevet nogle Forandringer og Rettelser i den. Da man nu ved, at den latinske Text ikke kan hidrøre fra Sofie Brahe, ligger det nær nok at antage, at Digtet i den latinske Form er en Oversættelse eller maaske en mere eller mindre fri Bearbejdelse, som skyldes Tyge Brahe. Der har dog uden Tvivl foreligget en af Sofie Brahe skreven dansk Original, og denne havde hun vistnok skrevet paa

danske Vers, da hun et Sted i Brevet udtrykkelig siger, at hun gav sig af med Digtekunsten. Men hvis hun virkelig har havt saa meget Kjendskab til Oldtidens Mythologi og Historie som det synes, saa er det vanskeligt at sige, hvorledes hun kan have erhvervet det paa en Tid, da kun lidt eller intet af den klassiske Literatur var oversat paa Dansk eller Tysk.

Digtet eller Brevet har til Overskrift: »Urania til Titan«. Paa Grund af Sofie Brahes Kjærlighed til Astronomien og Astrologien havde nemlig hendes Broder givet hende Navn efter Astronomiens Muse Urania, hun kaldte ham Apollo, og Erik Lange kaldte hun Titan, et af de Navne, hvormed de romerske Digtere betegnede Solen. Heiberg, der troede og maatte tro, at Digtet var skrevet paa Latin af Sofie Brahe selv, siger om det: Dette Digt, hvori man strax mærker, at Forfatterinden har taget Ovids Heroider til Mønster, er yderst mærkværdigt, dels ved en ualmindelig Lethed i Versifikationen, ved et elegant poetisk Udtryk, hyppigt indklædt i gratiøs Negligé, dels ved den ægte kvindelige Karakter, som udtaler sig deri, dels endelig ved den alkymistiske og astrologiske Lære, som foredrages[24].«

Ved Slutningen af Aftrykket hos Resen staar 1594, hvilket formodentlig er rigtigt. Den samtidige Afskrift i Wien har derimod intet Aarstal. Ved Slutningen af Digtet staar, at det er skrevet paa Eriksholm ved den Tid, da Solen træder ind i Fiskenes Tegn, og heraf kan sluttes, hvad ogsaa Heiberg anfører, at det er skrevet (eller afsluttet) omtrent den 19. Februar ny Stil.

Digtet er paa 600 Verslinier, afvexlende Hexametre og Pentametre, og begynder saaledes, efter Heibergs Oversættelse:

Se her har du et Blad, som af Vers dig hundreder bringer;
Tag dem, min Titan, og læs, naar det din Lejlighed er.

Derfor de bleve saa mange, paa det at du ikke skal haste
Med at svare, men helst bringe mig mundtlig dit Svar.
Brevet, som her du faar, af Urania sendes dig, Titan;
Brev hun ej ønsker til Svar, nej, men hun ønsker dig selv.

Indholdet drejer sig om mange forskjellige Ting. Sofie Brahe udtaler sin stærke Længsel efter Erik Lange og sin Frygt for de mangehaande Farer, han ved sine kemiske Forsøg og paa anden Maade kan være udsat for. Hun bebrejder ham, at han har begivet sig paa en saa lang Rejse og er bleven borte i 3 Aar uagtet han havde lovet at komme tilbage langt tidligere. Men hvor meget hun end længes efter ham, saa ønsker hun dog ikke, at han skal fremskynde sin Hjemrejse saa meget, at det kan være til Skade for hans vigtige Forretninger. Hun nærer den største Tillid til hans Trofasthed, og lader sig aldeles ikke paavirke af sine Slægtninges Modforestillinger. Hun omtaler sin prægtige Have ved Eriksholm, og sit derværende Lysthus, i hvilket hun har Erik Langes Billede og sine kemiske Redskaber og alt, hvad der henhører til Guldmagerkunsten — hvis denne Kunst kun er til —.

Ovne, mangfoldige nok, og Kul og Lamper og Flammer,
Flammer, som dog kun svagt lignes ved dem i mit Bryst.

Hun glæder sig ved Tanken om, hvor rart hun og Erik Lange skulle have det, naar de engang kunne mødes her og i Forening dyrke Kemi og Digtekunst og hvad der ellers interesserer dem begge, og hun vil i saa Henseende gjerne rette sig efter hans Ønske.

Hvad du saa morer dig med, mig skal det samme fornøje,
Enten Kemien du vil, eller du glædes ved Vers;
Thi da jeg ved, du har Sans for Digtekunsten, saa lad mig
Være din Sappho, jeg snoer tonende Rhytmer i Sang.

Hun kan dog ikke tilbageholde en vis Tvivl om, hvorvidt Guldmagerkunsten egentlig kan føre til noget; der-

imod nærer hun stor Tiltro til Astrologien, og er nærved at tro, at den staar omtrent lige saa højt over Alkymien, som det Himmelske staar over det Jordiske. Erik Langes Veltalenhed er bl. A. fremhævet i disse Linier:

> Dog, den flydende Tale, som dig Naturen har skjænket
> Fremfor øvrige Mænd, den er oprigtig og sand.
> Thi Merkurius var ved din Fødsel samlet med Venus,
> Venus og Guders Herold bragte dig Ordenes Kunst,
> Føbus med hine forenet stod selv i Tvillingens Billed,
> Derfor sit Tvillingebaand Amor har slynget om os.

I Digtet findes i det Hele meget, der viser, at Sofie Brahe maa have sat sig grundigt ind i den Kunst at stille Nativiteter. Men forøvrigt er det saaledes affattet, at man ikke heraf faar ret meget at vide om de Paagjældende, som man ellers ikke vidste. Det Hele er behandlet med stor digterisk Frihed, saa at det tidt kan være vanskeligt at sige, hvad der egentlig er ment, og der er ofte kun nogle ubestemte Hentydninger til et og andet, som det forudsættes, at Erik Lange véd nøje Besked om. At Erik Lange var meget veltalende fremhæves mere end én Gang, og naar det anføres, at han er født paa en Tid, da Solen, Merkur og Venus befandt sig i Tvillingernes Tegn, saa maa der være ment en af Dagene imellem 11. Maj og 11. Juni gl. St., men Aarstallet lader sig ikke udfinde.

I Slutningen af Digtet omtales et Rygte, hvorefter en af Sofie Brahes og Tyge Brahes mest hengivne og trofaste Venner skulde være død; hun kunde i Begyndelsen ikke tro paa det, men der kom kun altfor snart paalidelig Efterretning om, at det var sandt. Hun kan ikke bekvemme sig til at nedskrive den tabte Vens Navn, men der menes temmelig sikkert den ovennævnte Falk Gøye til Skjersø, der døde den 3. Januar 1594.[25] Han var den mellemste af de tre Mænd af dette Navn, der efter hinanden ejede Herregaarden Skjersø ved Ebeltoft. Han

havde studeret i Udlandet og var i Efteraaret 1573 kommen hjem fra Wittenberg tilligemed Erik Lange, og vi have ovenfor omtalt, at Tyge Brahe i Aaret 1584 hædrede ham med et trykt latinsk Digt, som dog ikke nu kjendes. Der foreligger endnu et andet Vidnesbyrd om Falk Gøyes Studier, og det viser tillige, at han ikke var uimodtagelig for Kritik. Han sendte engang Tyge Brahe nogle vidtløftige Kommentarer over Johannes Aabenbaring og bad ham sige sin Mening derom. Den fik han at vide, men den blev ikke meget anerkjendende, da Tyge Brahe skrev, at Falk Gøye havde gjort Ellipsin af Apokalypsin (d. v. s., at Forklaringen var ikke fyldestgjørende). Falk Gøye tog roligt imod den og sagde blot, »naar han dømmer saaledes om mit Arbejde, hvad ville saa de Andre sige?« og dermed kastede han sit Manuskript paa Ilden.[26] — Forøvrigt var Falk Gøye Lensmand paa Bornholm fra 1587 til sin Død 1594.

Sofie Brahe, der havde kjendt Falk Gøye en længere Aarrække og vidste at sætte Pris paa hans personlige Fortrin, følte en dyb og inderlig Sorg over hans Bortgang. Men der var dog endnu en Omstændighed, der bidrog meget til at gjøre Tabet følelig. Erik Lange skyldte nemlig Falk Gøye en stor Sum Penge, og det var rimeligt nok, at Arvingerne snart vilde søge at gjøre deres Ret gjældende. Dette blev ogsaa Tilfældet, og da Erik Lange naturligvis ikke kunde betale, saa blev der anlagt Sag imod ham. Kongens og Rigsraadets Dom over ham, afsagt paa Kjøbenhavns Slot den 5. Maj 1595, gaar ud paa følgende: Afgangne Falk Gøye havde ved at kautionere for Erik Lange og paa anden Maade faaet mere end 25,000 Dl. tilgode hos ham og havde derfor af ham faaet Ret til at indløse en kostbar Diamant, som Erik Lange havde pantsat i Lybek. Nu havde Falk Gøyes Enke, Fru Karen Krabbe, indløst denne Diamant og forlangte nu Rigsraadets Dom for, at hun var berettiget til

at sælge den og at gjøre sig betalt af, hvad der kom ind ved Salget. Hendes afdøde Mands Broder Mogens Gøye til Bollerup mødte paa hendes Vegne og fremlagde Bevis for, at hun var berettiget til at indløse Diamanten, og at Erik Langes Gjæld til Falk Gøye eller dennes Arvinger beløb sig til noget over 25;800 Dl. Erik Lange, der var bleven indstevnet, var ikke mødt og havde ikke ladet møde for sig, og Dommen bestemte nu, at Fru Karen Krabbe var berettiget til at sælge Diamanten og at gjøre sig betalt af, hvad der indkom for den. Dog skulde hun først lade den vurdere af Sagkyndige, og hvis den blev vurderet til mindre, end hvad hun havde tilgode, saa skulde hun beholde Ret til at fordre Resten af Erik Lange eller hans Arvinger, og blev den vurderet til mere, skulde Overskudet efter Salget udbetales til ham eller dem.[27]

Blandt de Beviser, der bleve fremlagte i denne Sag, var ogsaa Erik Langes »Missive« til Fru Karen Krabbe, dateret Kassel den 24. Oktober 1594 og underskrevet med hans egen Haand, hvori han anmoder hende om at holde ham den omtalte Sten tilgode til førstkommende Paaske, da han haaber før den Tid at kunne forskaffe hende 20,000 Daler, og hvad han skylder hende mere, lover han med det allerførste at betale; men dette Løfte var naturligvis heller ikke bleven holdt. Erik Lange var altsaa i Kassel i Oktober 1594; han var der ogsaa i Juli 1596 og formodentlig ogsaa endel af Mellemtiden. Opholdet i Kassel varede rimeligvis noget længere, end han havde ønsket, og naar han skriver den 21. Juli 1596, at han forgjæves havde ansøgt Landgrev Mauritz om Tilladelse til at drage derfra, saa er det vel ikke usandsynligt, at han ligefrem har været i Fængsel. Noget før den Tid havde Erik Lange formodentlig ogsaa været i Brunsvig, og det synes, at han i Efteraaret 1595 ogsaa har været i Berlin, samtidigt med at den unge Kong Christian IV

var der. Han maa have indleveret eller indsendt en Skrivelse til Kongen om hvad han mente at have tilgode i Brunsvig. Der existerer nemlig en Skrivelse, dateret Berlin den 1. November 1595, fra Kongen til Hertug Henrik Julius af Brunsvig med Anmodning om, at Hertugen vil forhjælpe Erik Lange til at faa, hvad der tilkom ham.[28] Af Sofie Brahes Brev ser man, at Erik Lange ogsaa havde været hos Hertug Ulrik, og der havde han maaske været længere, end han selv ønskede. Det er uden Tvivl Hertug Ulrik af Meklenborg, Dronning Sofies Fader, der er Tale om. Han havde stor Tiltro til Alkymien og holdt Guldmagere i sin Tjeneste, og det samme gjælder om flere af Datidens Fyrster.

Hvorledes Erik Lange end har været stillet i Udlandet, saa har Frygten for Kreditorerne vist i al Fald været en væsentlig Grund til, at han ikke kom hjem. Han blev borte det ene Aar efter det andet, og som Følge deraf kunde han heller ikke opfylde sine Pligter som Lensmand. Han blev indstævnet til at møde for Kongen og Rigsraadet den 5. Maj 1595, samme Dag som Sagen mellem ham og Fru Karen Krabbe blev paadømt, og tiltalt for at have forbrudt Bygholm Len, hvormed han af K. Frederik II var bleven forlenet. Han sigtedes for at have ladet sine Kreditorer, af Frygt for hvilke han i lang Tid havde opholdt sig udenfor Riget, oppebære Lenets Indtægt, at have forsømt Rostjenesten, at have ladet Bygningerne forfalde, ikke taget Bønderne i Forsvar osv. Han mødte ikke, men hans Svoger Knud Brahe mødte og anførte adskilligt til hans Forsvar, saasom at han ikke havde forladt Riget uden Kongens Tilladelse og ikke paa den Tid været underkastet enten Arrest eller Gjældsforfølgning, og der faldt en Dom, som bestemte, at uagtet Erik Lange ikke var mødt og ikke havde meldt lovligt Forfald, saa at man med Ret strax kunde fradømme ham Bygholm Slot og Len, saa skulde dog Sagen, for hans

Slægts og Venners Forbøns Skyld, opsættes til næste Herredag, som skulde holdes i Sommeren 1596. Derefter blev Sagen atter opsat til Kongens Kroning samme Aar. Endnu mødte Erik Lange ikke, men lod sin Fuldmægtig Peder Bang møde for sig. Paa Kongens Vegne gik Sigvard Grubbe i Rette mod ham, og ved Dommen af 21. September 1596 fradømte Kongen og Raadet ham Bygholm Slot og Len. Derefter blev Lenet inddraget under Kronen, og en anden Adelsmand, Niels Skram, blev Foged og Embedsmand paa Bygholm Slot. Erik Lange havde nu intet mere Gods i Landet, men da han endnu var i stor Gjæld til Kongen, maatte Niels Skram paa Kongens Vegne lade sig indføre i de 22,000 Daler, som Erik Lange havde havt Bygholm Slot og Len i Pant for.[29]

Erik Lange kunde dog endnu ikke rive sig løs fra Udlandet, og imidlertid foregik her hjemme adskillige Forandringer, der ogsaa maatte være af stor Betydning for ham og Sofie Brahe. Under de senere Aars Modgang havde hun især fundet Trøst og Deltagelse hos sin Broder Tyge, og han vedblev fremdeles, saa længe han levede, at være hendes »gode Broder«; men han var efterhaanden, ikke uden egen Skyld, kommen i et ugunstigt Forhold til Kongen og flere af dennes Raadgivere, og Følgen heraf blev, at han i Foraaret 1597 saa sig nødsaget til at drage bort fra Hven og et Par Aar senere tog han Tjeneste hos Kejser Rudolf II i Prag. Rejsen fra Danmarks Grænse til Prag medtog lang Tid, da Tyge Brahe gjorde lange Ophold undervejs. Paa Rejsen gjennem Tyskland var han i nogle Dage sammen med Erik Lange i Magdeburg.[30] Noget efter at han var kommen nogenlunde til Ro i Prag, sendte han i Efteraaret 1599 sin ældste Søn Tyge til Danmark, bl. A. for at afhente nogle store Instrumenter, som indtil videre vare blevne efterladte paa Hven; Sønnen medbragte endel Breve fra sin Fader og sine Søskende til Slægtninge og Venner i Dan-

mark, og nogle af disse Breve ere endnu bevarede, medens andre ere tabte. Det sidste er Tilfældet med et Brev, som Tyge Brahe ved den Lejlighed skrev til Sofie; men man véd, at han heri havde fortalt endel om, hvorledes han nu havde det i Bøhmen. Derimod haves et langt Brev fra Sofie Brahe til Tyge Brahe, dateret Bredenborg (i Holsten) den 24. Oktober 1599.[31] Noget før Tyge Brahe den yngres Ankomst til Danmark var Sofie Brahe nemlig rejst til Holsten, tilligemed sin Søn Tage, der nu var bleven voxen og i Følge den almindelige Sædvane skulde rejse til Udlandet, for at studere. Det havde ikke været let for Sofie Brahe at tilvejebringe de fornødne Rejsepenge; men Henrik Ramel havde forskaffet hende et Laan af 300 Daler. Hun kalder ham sin Svoger, fordi han samme Aar var bleven gift med en Datter af Henrik Brahe og Lene Thott, hvilken sidstnævnte var Søster til afdøde Otte Thott, som ovenfor omtalt. En anden Søster til dem var Thale Thott, der var gift med Gert Rantzov, og det var netop hos disse Slægtninge, at Sofie Brahe og hendes Søn for Tiden havde fundet en meget venlig Modtagelse paa Bredenborg. Gert Rantzov, der fra 1584 til 1590 havde været Lensmand paa Kronborg, var en Søn af Statholderen i Holsten, den lærde Henrik Rantzov, og begge hørte til Tyge Brahes bedste Venner. Sofie Brahe skriver bl. A., at Sønnen Tage Thott først skulde sendes til Heidelberg, og senere fortsætte sine Studier i Basel. Erik Lange var endelig kommen i Besiddelse af en »Kunst«, som ikke nærmere angives, men hvorved der vistnok skal forstaas den saa længe og saa ivrigt efterstræbte Guldmagerkunst. Men hidtil havde han ikke havt megen Glæde af den, og endnu saa det heller ikke ud til, at han skulde faa megen. Han havde ladet Kunsten tilbyde til den danske Konge, men Tilbudet havde kun givet Anledning til Spot, og Kongen havde ikke engang værdiget ham et Svar. Erik Langes Med-

hjælper Hans Ernst, som han havde lært Kunsten, og med hvem han vilde dele Fortjenesten ved at lære den til Andre, lod nu til at ville udnytte den for egen Regning og havde nok ogsaa skrevet til Kejseren derom; men Erik Lange haabede at kunne modvirke hans underfundige Hensigter. Forøvrigt var Erik Lange i den Grad optaget af sine saakaldte Forretninger, at han i al den Tid, Sofie Brahe havde opholdt sig i Holsten, neppe havde havt Tid til at besøge hende, skjønt Afstanden imellem dem ikke var stor. Men nu vilde hun ledsage Sønnen til Brunsvig, og herfra var kun en Dags Rejse til det Sted, hvor Erik Lange holdt Hus; hun vilde da med det samme dertil, for atse hvorledes det gik ham.

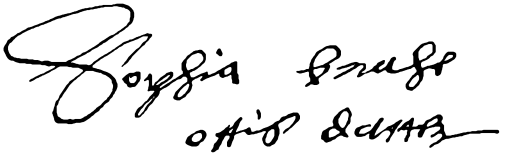

Underskrift i et Brev fra Sofie Brahe.

Hans Opholdssted kaldte hun Kelbra, og en lille By af dette Navn findes ganske rigtig en halv Snes Mil syd for Brunsvig.[32]

Sofie Brahe fortæller i samme Brev, at hun havde talt med »Merkurius« i Skaane, paa Landskrone Slot, hvor ogsaa hendes Broder Jørgen var tilstede.[33] Hun havde ladet Merkurius læse en Kopi, som den romerske Kansler havde skrevet, og tillige meddelt ham de gode Efterretninger, hun havde faaet om Broderen Tyges Modtagelse hos Kejseren. Hertil havde Merkurius svaret, at det skulde glæde ham meget, om det fremdeles maatte gaa Tyge Brahe vel i Bøhmen, men han havde tillige yttret noget om, at det neppe i alle Henseender stod saa vel til ved Kejserhoffet, som man kunde ønske. Endelig beder Sofie Brahe sin Broder hilse sin Hustru Kirstine og sine Børn.

Tyge Brahe modtog dette Brev ved sin Søns Tilbagekomst fra Danmark og fik omtrent paa samme Tid Underretning om, at den unge Tage Thott i Foraaret skulde begive sig til Basel. Den 21. Marts (ny Stil) 1600 skrev han atter fra Benatky adskillige Breve til Slægtninge og Venner i Danmark, og deriblandt et langt Brev til Søsteren Sofie.[34] Det var ham kjært, at Tage Thott ogsaa

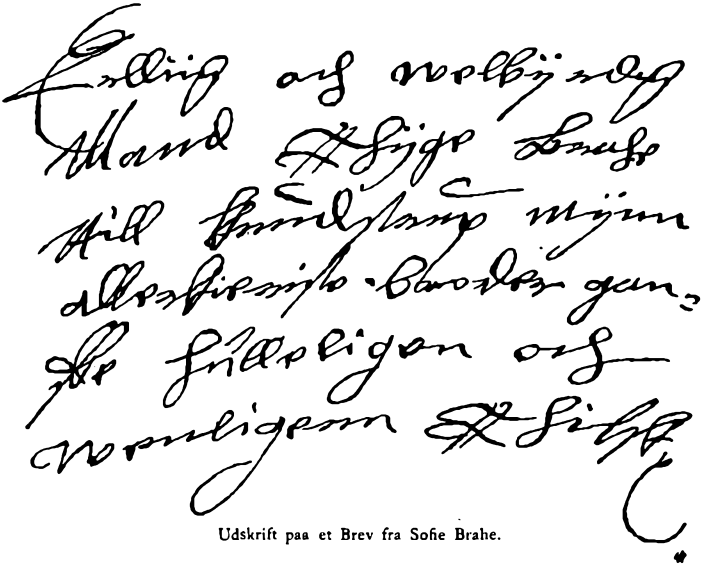

Udskrift paa et Brev fra Sofie Brahe.

engang kunde komme ud, og han havde paa det Bedste anbefalet ham til de Lærde i Basel. Det vilde ogsaa glæde ham om Erik Lange maatte være heldig i sit Foretagende; men han synes ikke at nære det bedste Haab derom. Saavidt han havde kunnet mærke, havde Hans Ernst ikke skrevet til Kejseren, og han fremhæver paa det Bestemteste, at det heller ikke paa nogen Maade burde ske, saalænge man ikke var fuldkommen sikker paa, at det forholdt sig rigtigt med den omtalte Kunst, som han for-

øvrigt ikke synes at tillægge nogen videre Betydning. Naar Erik Lange havde ladet Kunsten tilbyde til Kongen af Danmark, saa mente Tyge Brahe, at det var meget uforsigtigt, da man forud kunde slutte sig til, at han ikke vilde faa noget Svar, men kun blive til Spot. Forøvrigt vilde han gjerne have udførlige Efterretninger angaaende Slægtninge og Venner i Danmark.

Efter den Tid blev der vexlet flere Breve mellem Tyge og Sofie Brahe, men de kjendes ikke. Derimod har man et langt Brev fra Sofie Brahe til Søsteren Margrethe Brahe, Enke efter Christen Skeel til Fusinge, i hvilket hun giver udførlige Oplysninger om mange Forhold. Det er skrevet i Ekernførde, som hun kalder Ecklenfiur, den 23. August 1602.[35]

Sofie Brahe, opholdt sig fremdeles i længere Tid snart et og snart et andet Sted i Nordtyskland eller i Hertugdømmerne, og bl. a. ser man, at hun i nogen Tid var i Segeberg paa samme Tid som Erik Lange var i Lybek. Tyge Brahe indbød flere Gange sin Søster til at komme til Prag, og hun tænkte ogsaa paa at drage der ned, og vilde da med det samme drage til et eller andet Badested, hvor hun haabede at finde Lindring for en Smerte i Siden. Da Tyge Brahes Datter Elisabeth i Foraaret 1601 skulde have Bryllup med Frants Tengnagel, en westfalsk Adelsmand, der i nogen Tid havde været hos Tyge Brahe paa Hven og var fulgt med ham til Bøhmen, blev Sofie Brahe ogsaa indbudt, og det var maaske ved den Tid, at Tyge Brahe skrev til hende, at hvis hun vilde komme, saa vilde han gjerne betale Rejsen og beholde hende hos sig, saa længe hun vilde forblive hos ham; men hun kunde dog ikke komme. Samme Sommer tænkte hun paa at gjøre en kort Rejse til Hamborg og derefter drage hjem, dog vist kun for en kort Tid, især for at ordne forskjellige Anliggender og for at tale med Sten Bille, inden han drog til Norge. Han var nemlig den 4. April

1601 bleven beskikket til Lensmand i Trondhjem, men kunde dog først nogle Maaneder senere drage op til sit Len. Sofie Brahes Hjemrejse blev der ikke noget af; derimod kom hun omtrent ved St. Hansdags Tid 1601, eller maaske noget tidligere, til Hamborg og var der i 10 Uger. Hun boede hos en nederlandsk Adelsfamilie, der viste hende megen Velvillie; men Navnet vides ikke. Manden var tillige Mediciner, og han mente, at Sofie Brahe kunde have godt af et Besøg ved de varme Bade i Aachen. Tyge Brahe, der ogsaa mente, at varme Bade vilde være hende til Nytte, skrev, at hvis hun vilde drage til Carlsbad, hvor Anne Bille havde været, saa vilde han møde hende med sin hele Familie. Men hun svarede, at skulde hun endelig indlade sig paa en saa vidtløftig Rejse, saa vilde hun drage til Pfeffersbad i Schweiz, der af Paracelsus og andre var omtalt som det bedste for en saadan Svaghed som den, hun led af. Hun vilde have fulgt Broderens fornyede Indbydelse til at komme til Prag; men Rejsen maatte atter opsættes. Det blev nu for denne Gang for sent paa Aaret at drage til Badet, og noget efter modtog Sofie Brahe det uventede og meget nedslaaende Budskab om, at Broderen Tyge var død i Prag (24. Oktober 1601). Rejsen blev dog endnu ikke helt opgivet, men maatte i alt Fald opsættes til i Foraaret, og Sofie Brahe og Erik Lange vedbleve fremdeles at opholde sig i Nordtyskland eller i Hertugdømmerne, men det lader ikke til, at de saas ret tidt. Erik Lange opholdt sig i nogen Tid paa Gottorp; men for ham og Sofie Brahe var det stedse vanskeligt at forskaffe sig det nødvendige til Livets Ophold. De kom mere og mere i Gjæld og bleve mere og mere afhængige af tyske adelige og ikke adelige Aagerkarle. Hos endel af Sofie Brahes egne Slægtninge var der kun liden Trøst eller Hjælp at vente. Derimod havde nogle af dem, efter hvad hun fortæller, benyttet sig af nogle Fordringer, de havde paa hende, til

at bemægtige sig en betydelig Del af hendes Gods. I denne Henseende havde især hendes Brødre Sten og Axel udmærket sig og vare i deres egennyttige Bestræbelser gaaet langt videre, end Loven hjemlede dem Ret til, da de saa, at hun i sin sørgelige Stilling var nødt til at finde sig i alt. Der var dog enkelte, saavel af hendes Slægtninge som af ganske Fremmede, som hun og Erik Lange havde stiftet Bekjendtskab med, der følte saa stor Medlidenhed med hende, at de endog vare villige til at gjøre meget betydelige Opoffrelser for at hjælpe hende. Nogen Hjælp fik hun af sin ovennævnte Søster Margrethe, der ogsaa besøgte hende i Holsten; men langt betydeligere var dog den Hjælp, hun modtog fra sine Søskendebørn fra Billesholm, og den blev ydet med den største Beredvillighed. De vedbleve stedse at være hendes trofaste og hengivne Venner. Sten Bille var, som vi vide, bleven Lensmand i Trondhjem og forblev der i adskillige Aar. Derimod kunde Sofie Brahe lettere vedligeholde Forbindelsen med de tre Søstre Anne Bille, gift med Eiler Brockenhuus, og Lisbeth og Birgitte, der vistnok jevnligt opholdt sig hos Anne paa Nakkebølle. De sendte hende ikke alene Penge, men ogsaa forskjellige Kostbarheder, som hun kunde sælge eller pantsætte, for paa den Maade at forskaffe sig Midler til sit Underhold, og viste aldrig nogen Misfornøjelse over, at baade det ene og det andet gik tabt. Blandt andre af Sofie Brahes Slægtninge, der havde vist sig meget hjælpsomme mod hende, nævner hun den gode Anne Maltesdatter, en Datter af Malte Sehested til Holmegaard og Sofie Brahes Moster Sofie Bille. Sofie Brahe tænkte fremdeles paa at rejse til Pfeffersbad, og endelig blev det bestemt, at Rejsen skulde gaa for sig i Foraaret 1602. Nu fandt hun det dog betænkeligt at rejse alene, og hun og Erik Lange bleve enige om at holde Bryllup først og derefter rejse sammen. Med det samme vilde hun til Basel, hvor

hendes Søn var, og have ham hjem med sig, og medens hun var der og ved Badet, skulde Erik Lange udrette sine vigtige Ærinder i Tyskland. Der var mange Vanskeligheder at overvinde, men det lod dog til, at dette kunde ske, og Brylluppet blev derfor hurtigt bestemt til den 21. Marts 1602. Det var vistnok ved den Tid, at Sofie Brahe fik Besøg af sine kjære Slægtninge og Venner, de nysnævnte tre Søstre Bille fra Nakkebølle, og det synes at de ere komne uden at vide, at Brylluppet var bestemt. De vare selvfølgelig meget velkomne, og deres Nærværelse bidrog i flere Henseender betydeligt til at forskjønne Festen. Det kunde ogsaa nok behøves, da Forholdene vare saaledes, at den ikke kunde blive meget glimrende. Brylluppet fandt Sted i Ekernførde til den bestemte Tid, i Overværelse af 7 Herremænd og 7 Fruer, men forøvrigt med den størst mulige Tarvelighed. Der var dog endnu adskillige Vanskeligheder at overvinde, førend de Nygifte kunde rejse. Det gjaldt ikke blot om at tilvejebringe Rejsepenge, men ogsaa om at tilfredsstille Bendix Rantzov, der havde Penge tilgode hos Erik Lange og havde indstævnet ham til Ekernførde. Kort efter Brylluppet drog de Nygifte til Haderslev, for at tale med Bendix Rantzov og for at formaa ham til at give Henstand til Mortensdag, men Rantzov var dengang rejst til Kjøbenhavn, og da de søgte ham en Maaned senere, kunde de ikke faa ham i Tale. De rejste derefter til Nakkebølle, hvor de dog først en Dags Tid efter Ankomsten traf Familien, der kom tilbage fra Sjælland. De havde kun tænkt paa at forblive en Nat, men lode sig let overtale til at forblive nogle Dage, især da Eiler Brockenhuus sagde, at han snart ventede Hertug Ulrik (Christian IV.s Broder), som det nok kunde være ønskeligt for dem at tale med. Hertug Ulrik kom den 21. Maj til Nakkebølle og drog den 24. (2. Pintsedag) til Assens. Han agtede sig til Haderslev og lovede at tale med Bendix

Rantzov paa Erik Langes og Sofie Brahes Vegne. De fulgte med ham til Haderslev, hvor han ogsaa talte med Rantzov, der dog i Begyndelsen ikke lod til at ville lade sig formilde. Men da Sofie Brahe og Erik Lange senere talte med ham, var han dog saa føjelig at give Henstand til Mortensdag, og det var maaske ogsaa ham eller ham og Gert Rantzov i Forening, der gav dem Løfte om Penge til at rejse for. Det var Haabet om at kunne foretage denne Rejse, der endelig havde bestemt Erik Lange og Sofie Brahe til at holde Bryllup; men dette Haab skulde ikke opfyldes. Som sædvanlig kunde Pengene ikke faas, eller dog ikke førend det atter var for sent at foretage Rejsen, og denne har vistnok aldrig fundet Sted.

Efter Brylluppet vedblev Erik Lange og Sofie Brahe i nogen Tid at bo i den Gaard, de havde lejet i Ekernførde, og herfra var det, at Sofie Brahe den 23. August 1602 skrev det ovennævnte lange Brev til sin Søster Margrethe. Hun var naaet til det i saa lang Tid og med saa stor Udholdenhed efterstræbte Maal, at blive Erik Langes Hustru. Men hun var imidlertid bleven 46 Aar gammel, en lang Række Aar var hengaaet under Savn og Længsler, og Udsigterne for Fremtiden vare endnu ikke lyse. I Brevet til Søsteren opgjør hun saa at sige sit hele Mellemværende med sine Slægtninge og fortæller adskillige om, hvorledes flere af dem havde vist en meget hensynsløs Adfærd mod hende. Det er vel muligt, at hun for en stor Del har Ret i, hvad hun skriver; men paa den anden Side tør man vist ikke stole altfor godt paa, at hun har været i Stand til at bedømme Personer og Forhold aldeles upartisk, om hun end har gjort sig nok saa megen Umage for det. Hun omtaler adskillige Forhold, om hvilke man ellers kun finder liden eller slet ingen Oplysning. Hvis man kjendte alt, hvad hendes Modparter havde at sige, saa vilde man maaske heri finde et og andet, der kunde bidrage noget til deres Undskyld-

ning. Naar de vare uvillige til at hjælpe hende, saa har det vistnok for en stor Del ligget i deres Frygt for, at alt, hvad Erik Lange kunde faa Raadighed over, vilde gaa tabt til ingen Nytte. De have vel ogsaa følt en vis Forpligtelse til at vaage over, at den unge Tage Thotts Arvegods ikke i nogen kjendelig Grad skulde blive formindsket. Men i saa Henseende var der neppe noget at befrygte, saa længe Godset var under Sofie Brahes Bestyrelse.

Da Sofie Brahe skrev det omtalte Brev til sin Søster Margrethe, havde hun ikke været paa Eriksholm siden i Efteraaret 1599. Det mindre gode Forhold mellem hende og flere af hendes Slægtninge samt en Pest, som i Aaret 1602 herskede i Skaane, og flere vanskelige Forhold kunde nok afholde hende fra at rejse. Men det synes ogsaa, at hun ansaa det for rigtigst at forblive i Holsten for at være saameget nærmere Erik Lange, der altid havde Ærinde i Tyskland, saa at han kun sjeldent havde Tid at forblive hos hende. Desuden indsaa hun, at hun kunde gjøre Nytte ved at føre lidt Tilsyn med hans lidet indbringende Forretninger og ved at afholde ham fra at holde altfor mange overflødige og kostbare Medhjælpere. At hendes Søn et Aars Tid senere kom hjem og overtog Bestyrelsen af Eriksholm var vistnok til Gavn og Glæde for hende. Men den trykkende Gjæld vedblev i mange Aar at hvile som en tung Byrde paa hende, og hver Gang der viste sig en eller anden Indtægt, have Kreditorerne formodentlig strax været til Rede med deres Fordringer. Den 18. December 1604 fik saaledes Ebbe Munk, Lensmand paa Antvorskov, Brev om nogle Penge, som Erik Lange var Kongen skyldig, og Gjældsbrevet paa 8000 Dl. medfulgte.[36] Kongen erfarer nu, hedder det, at der skal være tilfalden Erik Lange nogen Arv paa hans Hustrus Vegne efter afdøde Fru Kirstine Bølle til Basnæs, og Ebbe Munk faar derfor det nævnte

Brev, hvori det hedder, at paa Grund af det anførte, »da bede vi dig og ville, at du paa vore Vegne i samme Gods med Rigens Ret lader dig indføre, og med samme Indførsel begynder det første muligt kan være«. Slægtskabet mellem Sofie Brahe og Kirstine Bølle hidrørte fra, at Sofie Rud først havde været gift med Sofie Brahes Farfader Tyge Brahe til Tostrup, død 1523, og dernæst med Erik Madsen Bølle, der var Kirstine Bølles Fader.

I Aaret 1605 døde Sofie Brahes Moder Beate Bille, efter hvem hun formodentlig har arvet nogen Formue, saa at hendes Stilling vel er bleven forbedret noget. Men et endnu opbevaret Dokument, der er udstedt i Juni Maaned 1613, tyder dog paa, at den endnu dengang ikke var synderlig heldig. Det er nemlig en Dom, hvorved 4 Bøndergaarde, der havde tilhørt Sofie Brahe, tildømmes Sten Brahe, der havde dem i Pant, og fra hvem Sofie Brahe og Erik Lange ikke havde villet indløse dem. Gaardene laa i Konge Sogn i Skaane, og det er uden Tvivl de samme Gaarde, om hvilke Sofie Brahe i sit tidtnævnte Brev til Søsteren skriver, at Sten Brahe gjerne vilde have dem, fordi de laa ham belejligt, men at hun vilde sørge for at forhindre det.[37] Man ser af dette Dokument, at Erik Lange endnu levede 1613; men naar og hvor han døde, vides ikke, og det er vist kun en upaalidelig Efterretning, der siger, at han er død i Prag. Derimod ser man, at han har været i Prag i Marts 1608, da han indskrev nogle Linier i Dr. (senere Biskop) Mads Jensen Medelfars Stambog.[38]

Sofie Brahe og Erik Lange vedligeholdt vistnok, saa længe de levede, Forbindelsen med deres Slægtninge i Bøhmen. Der findes ogsaa et gammelt Sagn om, at Sofie Brahe skal have været i Prag; men herom vides ellers intet. Man ved heller ikke, hvor længe hun og Erik Lange forbleve i Ekernførde, eller hvor hun opholdt sig de første Aar efter Erik Langes Død. Formodentlig har

hun, om ikke til Stadighed, saa dog af og til, boet hos Sønnen Tage Thott paa Eriksholm, men senere tog hun fast Ophold i Helsingør, hvor hun tilbragte sine seneste Aar.[39]

Det maa antages, at hun her er kommen nogenlunde til Ro efter de mange Omvexlinger og har levet under ret gode Forhold. Det synes ogsaa, at hun selv har ejet en Gaard i Helsingør eller udenfor Byens Røde Port, og formodentlig har hun ogsaa kunnet indrette sig en Have til Erstatning for den, hun tidligere havde anlagt ved Eriksholm. Forøvrigt dyrkede hun som tidligere genealogiske og vistnok forskjellige andre Studier. Det er ovenfor omtalt, at hun, ligesom flere af de samtidige adelige Damer, ivrigt samlede alle Slags Optegnelser om de danske adelige Slægter. Af hendes Slægtebog kjender man et Par Exemplarer, og det fuldstændigste og bedste af disse er vistnok det, der nu findes i Lunds Universitetsbibliothek, hvortil det for mange Aar siden er bleven skjænket af Baron Frederik Trolle til Eriksholm og Verpinge. Det er et stort Foliobind, der indeholder 60 danske adelige Slægters Genealogier, og paa det første Blad i Bogen findes følgende af Sofie Brahe egenhændigt underskrevne Bemærkning:

»Denne Slegtebog haffuer først werrit Skreffuit Anno 1600. Siden haffuer ieg ladet den igien udskriffue her udi Helsingør Anno 1626. Och megit forandrit derwdi, och paa sommesteder Slegterne slet forandret, som tilforn icke var rett, och flere Slegter sat dertill, end som tilforn var.

Sophia Brahe, Ottisdatter, med egen handt«.

I det svenske Rigsarkiv i Stockholm findes endnu meget betydelige Rester af Sofie Brahes righoldige Samlinger til den danske Adels Historie. Der findes endel

Slægtebøger, en Mængde Afskrifter af Dokumenter fra Herregaardsarkiverne m. m., nogle Kopibøger, hvori hun især har ladet indføre endel modtagne Breve, men ogsaa nogle afsendte. Hun førte en vidtløftig Korrespondance, især med adelige Damer, der, ligesom hun selv, interesserede sig for genealogiske Studier, og i flere af de modtagne Breve har hun tilføjet Rettelser. Den, fra hvem de fleste indførte Breve findes, er Beate Hvitfeldt (f. 1554, død 1626), Enke siden 1586 efter Knud Ebbesen Ulfeld til Svenstrup og Søster til den lærde Kansler Arild Hvitfeld til Lillø og Oddersberg. Disse to Søskende havde begge levende historiske Interesser, og Forholdet mellem dem minder meget om det, der fandt Sted mellem de to Søskende Tyge og Sofie Brahe. En anden af hendes Korrespondenter var Sofie Belov (død 1641). Der er i Kopibogen indført et meget karakterisk Brev fra Sofie Brahe til hende og Svaret derpaa. Disse to Breve angaa Sofie Brahes Broder, Knud Brahes, Kjærlighedseventyr med Sofie Mogensdatter Mormand, en Datter af Mogens Eriksen Mormand til Bramslykke i Lolland. Efter Eventyret flygtede Sofie Mormand, og der blev sagt, at hun var død og begravet; men kort efter opstod Rygter, som bevirkede en kongelig Befaling, i Maj 1580, om at Kisten skulde aabnes og efterses, og det viste sig da, at der ikke fandtes andet i den end Halm, Jord, Kalk og Malurter. Men Sagen blev neddysset, og hvor Sofie Mormand var bleven af, fik man ikke at vide dengang. Sagen gav Anledning til, at Knud Brahe maatte gaa i Landflygtighed til Frankrig; men da Kong Frederik II nogle Aar senere af Erik Lange fik nærmere Oplysning om den, befalede han, at Knud Brahe skulde hjemkaldes.

Det svenske Rigsarkiv ejer endvidere to Exemplarer af »Billeslægtens Rimkrønike«, der begge have tilhørt Sofie Brahe. I det ene af dem har hun skrevet en Bemærkning om, at disse Rim først bleve begyndte i hendes

Mormoders Fru Elisabeth Ulfstands, Hr. Claus Billes Hustrus Tid, som levede 1540.[40]

Et andet Vidnesbyrd om Sofie Brahes vedvarende Interesse for Genealogi og Havevæsen har man i et Brev fra hende til den svenske Adelsmand Johan Eriksen Sparre paa Bolmerød, dateret Helsingør den 14. September 1629. Johan Eriksen Sparre (f. 1587, død 1632) var under en Sendelse til Danmark i Begyndelsen af 1629 truffen sammen med Sofie Brahe, og efter Hjemkomsten havde han sendt hende en Slægttavle, hvoraf hun havde havt megen Nytte. Hun sender den nu tilbage, efter at have tilføjet et Par Rettelser i den, og tillige sender hun nogle Blomsterløg og en Opskrift om, hvorledes de skulde plantes og behandles.[41]

Den 3. Maj 1630 afgav Sofie Brahe og flere af hendes Slægtninge en paa Tysk affattet Erklæring, som hendes afdøde Broder Tyges Arvinger uden Tvivl skulde bruge i deres Arveanliggender. Det er bekjendt, at Tyge Brahes efterladte Familie, trods Kejserens Løfter, kun blev behandlet lidet hensynsfuldt i Bøhmen. Arvingerne havde nødtvungent maattet gaa ind paa at sælge hans efterladte Instrumenter og Observationsbøger til Kejseren for 20,000 Daler. Men de fik kun meget langsomt og med stort Besvær udbetalt endel af, hvad der tilkom dem og Forhandlingerne desangaaende med den bøhmiske Regering vedvarede i mere end et halvt Aarhundrede. Man søgte ved alle Slags Udflugter at trække Sagen ud, og bl. a. blev der af flere Grunde Spørgsmaal om, hvorvidt Tyge Brahe virkelig havde været gift med en adelig Dame, saa at Børnene kunde være berettigede til Arv efter ham. Det var en Erklæring om disse Forhold, der var forlangt, og det har neppe været saa helt let for Sofie Brahe og hendes Slægtninge at affatte den. De vidste nok, hvorledes det forholdt sig; men nu skulde Erklæringen helst være saaledes, at den kunde vække Formod-

ning om, at alt var nogenlunde i Orden, og uden at afvige altfor meget fra Sandheden. Erklæringen gik nu ud paa, at uagtet Tyge Brahes Hustru ikke havde været af samme Stand som han, saa var hun dog stedse bleven anset som hans retmæssige Hustru, og at Børnene maatte være berettigede til Arven efter ham. Dette kunde nok siges at være sandt, eftersom her ikke var Tale om at arve adeligt Jordegods, men kun Penge og Løsøre, der kunde gaa i Arv til uadelige Arvinger.[42] I nogle af de gamle Slægtebøger siges rentud, at Tyge Brahe var ikke gift, men havde Børn med en ufri Kvinde. Saaledes vilde Sofie Brahe ikke have skrevet. I hendes Slægtebog, der nu findes i Lund, har det tilsvarende Stykke en noget anden Form end i de andre.[43] Der staar nemlig:

»Thyge Brahe hand war en megett lerd mand, och hadde synderlig forfaringh vdi himelens Loff, och Astronomia, som adhskellige hans Optegnellsser och schriffter der om noeghsom udwisser, hand droegh selffwillig aff Rigit, der hand war i hans 51 aar, med hustru och Børn thill Phragh i Behmen, war der ehn thied lang wdi Keiser Rudolphi den 2 Bestillingh, wdi stoer Achtt och Ansseelse, och droegh icke vdi sit federne Land igien.«

Man ser af Sofie Brahes ovenfor omtalte Slægtebog, at hun lod den omskrive 1626 i Helsingør, og dette er, saavidt vides, det ældste Vidnesbyrd om, at hun boede i denne By. Den franske Gesandtskabssekretær Charles Ogier omtaler i sin Dagbog som noget mærkværdigt, at han og Gesandten, Grev d'Avaux, havde set den berømte Astronom Tyge Brahes Søster, Sofie Brahe i Helsingør 1634.[44] Fra Helsingør kom hun formodentlig af og til over til Skaane, især til Eriksholm, der tilhørte Sønnen Tage Thott, og hun havde den Glæde at se, at han blev en meget rig og anset Mand. Flere af de skaanske Herregaarde tilhørte ligeledes hendes Slægtninge og Venner. Sten Bille, der noget efter Fredslutningen 1612 fra-

traadte det norske Len, kom i Aaret 1616 tilbage til sin Gaard Billesholm, hvor han derefter tog stadigt Ophold og hengav sig til sine lærde theologiske og andre Studier. Han døde 1629.[45] Hans Søster Anne Bille, Enke efter Eiler Brockenhuus til Nakkebølle, døde noget senere. Søstrene Lisbeth og Birgitte havde omtrent fra 1604 af taget stadigt Ophold paa Gammelkjøgegaard ved Kjøge og vedbleve at bo der, saa længe de levede. Lisbeth havde arvet Gaarden efter Faderen Jens Bille og ejede den til sin Død 1633; efter hende gik den i Arv til Søsteren Birgitte, der døde et Par Aar senere, nemlig 1635.

Fra Helsingør skrev Sofie Brahe 1633, 29. Juli, og 1634, 2. Februar, to venlige Breve til sin Brodersøn Jørgen Brahe (Stens Søn) angaaende Slægtebøger og Familievaabener; man maa heraf og af andre Omstændigheder slutte, at den tidligere bittre Stemning mod Broderen Sten efterhaanden havde tabt sig.[46] Blandt Sofie Brahes Korrespondenter maa ogsaa nævnes Holger Rosenkrantz til Rosenholm, der med god Grund er bleven kaldt den lærde. Han var en af Tyge Brahes fortroligste Venner, og en betydelig Del af Brevvexlingen mellem dem er bleven bevaret. Derimod forefindes kun faa Spor af Brevvexlingen mellem Holger Rosenkrantz og Sofie Brahe. Man ser, at de gjensidigt meddelte hinanden historiske Oplysninger. Holger Rosenkrantz havde laant Sofie Brahe en Slægtebog, og hun meddelte ham derefter nogle Tillæg og Rettelser til den. I en Optegnelse fra 1631, som var sendt til Rosenkrantz, omtaler hun, at hun for nogle Aar siden havde udskrevet noget om den svenske Konge Gustav den Førstes Herkomst efter en lang Rulle, som var kommen fra Sverig, og noget derefter tilføjer hun: »Men jeg har lagt herhos en ret Fortegnelse paa Kong Gustavus den Førstes Herkomst, hvilken er taget efter den lange Rulle, som forskrevet staar, desligeste efter den Tavle, som Kong Gustavus den Anden gav min

Søn, da han var oppe i Sverig, og kommer overens med det, som jeg for nogle Aar siden har skrevet derom« etc.[47] Hun sendte ogsaa nogle Optegnelser om Slægtskabsforholdet mellem de danske og de svenske Braher. I Juni 1639 fik hun et, vistnok meget kjærkomment, Besøg af Holger Rosenkrantz, og ikke længe efter maa han have sendt hende et Brev, om hvis Indhold Kongen maa have hørt noget, der i høj Grad vakte hans Mistænksomhed og Nysgjerrighed. Holger Rosenkrantz, der især fordybede sig i theologiske Studier, mistænktes af Kongen og Theologerne for at nære heterodoxe theologiske Anskuelser, og Kongen sendte nu følgende lidet hensynsfulde Ordre til Frederik Urne, Lensmand paa Kronborg:[48]

»Efterdi jeg kommer i Erfaring, at den latinske Rosenkrantz skal have skrevet Fru Sofie Brahe til om hans Mening angaaende Menneskenes Retfærdiggjørelse, da skal du dig til samme Frue forføje og hende paa mine Vegne befale, at hun dig samme Brev skal lade se, hvilket du i hendes Nærværelse skal udkopiere og mig den lade tilkomme. Frederiksborg den 21. Juni 1639.«

Foruden de allerede nævnte findes endnu nogle faa andre genealogiske Optegnelser, der sikkert nok hidrøre fra Sofie Brahe. Hertil hører en Opskrift om hendes Forældres Anevaabener, først saaledes, som de fandtes malede paa Bjælken i Fruerstuen paa Knudstrup, og dernæst saaledes, som de efter hendes Mening burde være. Der findes Opskrifter om hendes Brodersøns Hr. Jørgen Brahes og dennes Hustru Anne Gyldenstjernes 16 Aner paa Fædrene og Mødrene Side, nogle genealogiske Optegnelser, som hendes Broder Sten havde sendt hende 1631 m. m.[49]

Vi vide at Sofie Brahe, i alt Fald i sine yngre Aar, gav sig meget af med kemiske Forsøg, Tilberedning af Lægemidler m. m., og det er vel sandsynligt, at hun i lang Tid vedligeholdt sin Interesse for sligt. Der kan

vist heller ikke være Tvivl om, at hun har ejet en betydelig Samling af derhen hørende trykte Bøger og haandskrevne Optegnelser. Men om hendes kemiske eller farmaceutiske Præparater véd man ellers ikke noget, undtagen for saa vidt som man endnu har en Opskrift til at tilberede en Pestelixir, som hun engang har meddelt Kong Christian IV. En Hovedbestanddel af Præparatet var Theriak, eller, som hun skriver, Theragelse, et Lægemiddel, der i ældre Tider var meget anset og blev tilberedt af en stor Mængde forskjellige Bestanddele.[50]

Som Medhjælper ved de kemiske og lignende Arbejder skal Sofie Brahe have benyttet en Pige, som var i Huset hos hende og som maa have været en Slags kvindelig Farmaceut. Det var den gamle Pige Live Lauridsdatter, der tidligere skal have været hos Tyge Brahe paa Hven og der have taget Del i kemiske Arbejder. Hun skal ogsaa have forstaaet sig paa Medicin og Kirurgi og paa at tilberede Lægemidler og selv have opfundet en Salve. Hun skal være født i Tønsberg den 10. August 1575 og være død i Kjøbenhavn den 9. Juli (gl. St.) 1698, altsaa i en Alder af næsten 123 Aar. I sine senere Aar fik hun Understøttelse af Kongen, og et Portræt af hende blev malet paa Kongens Bekostning 1691 af Pieter van der Hul. Portrætet findes paa Frederiksborg.[51]

Om Sofie Brahe er der forøvrigt kun lidt at fortælle fra hendes seneste Aar. Hun opnaaede at blive Bedstemoder og Oldemoder, og døde i Helsingør 1643, i en Alder af 87 Aar. Hendes Søn Tage Thott førte Liget til Skaane, og hun blev begravet ved Siden af sin første Ægtefælle Otte Thott i et Kapel, som hendes Søn havde ladet opføre ved sin Sognekirke Torløse. Dette Kapel med sine smukke og anseelige Mindesmærker henstod velbevaret indtil i Aaret 1862, da det barbarisk blev ødelagt af Bønderne i Sognet, med deres Præst i Spidsen. Til Undskyldning for denne Vandalisme fremsatte

de den usandfærdige Paastand, at det var saa brøstfældigt, at man ikke uden Fare for Menneskeliv kunde lade det blive staaende. Kisterne bleve nedgravede udenfor Koret, men ikke engang en Sten blev anbragt, for at betegne Stedet. Monumenterne bleve sønderslaaede, og Resterne af dem henlaa i nogle Aar paa Kirkegaarden. Men for endel Aar siden har Grev Carl Trolle Bonde til Trolleholm omhyggeligt samlet, hvad der endnu var at finde af Resterne, og ladet dem opstille i et Kapel, som han havde opført i Haven ved Trolleholm.[52]

De Minder om Sofie Brahe, der endnu ere bevarede, og de Efterretninger om hende, man har kunnet samle, ere kun ufuldstændige, men dog tilstrækkelige til at vise, at hun i mere end bogstavelig Forstand var nær beslægtet med den berømte Astronom, og at der tilkommer hende en Hædersplads imellem Danmarks berømte og ædle Kvinder.

Tillæg.

1. *Tyge Brahes Beretning om to (nu ukjendte) astrologiske Breve.*

Oversættelse fra Latin (se Side 13).

Om Anledningen og Aarsagen til de efterfølgende danske Breve, for at den velvillige Læser kan forstaa, hvorfor de indføres her.

Jeg har en Søster, som hedder Sofie; det er vel sex Aar siden, at hun blev Enke efter en brav Adelsmand, men hun er dog endnu temmelig ung, og hun har et eneste Barn, nemlig en Søn. Efter som hun i disse Aar, da hun har været Enke, saaledes som det let sker, har havt endel Sorger og Bekymringer, saa har hun søgt forskjellige Midler til efter Evne fra Tid til anden at mildne Sorgen. Først har hun ved sin Gaard Eriksholm, der ligger i Skaane og er bygget som en befæstet Borg, anlagt en meget smuk Have, til hvilken der neppe findes Mage i disse nordlige Egne af Verden; den har, for ikke at tale om andet, kostet hende stor Anstrængelse og flittigt Arbejde og er anlagt paa særdeles ordentlig Maade, idet den med Hensyn til Beplantningen med Træer af forskjellig Slags og Dyrkningen af Haveurter, og hvad der ellers hører til, er indrettet paa behørig Maade paa et Sted, hvor der tidligere ikke fandtes noget saadant.

Da hun endelig havde faaet den færdig, var hun dog endnu ikke tilstrækkelig befriet for de trykkende Bekymringer, og derfor lagde hun sig ogsaa efter at tilberede kemiske Præparater, forsaavidt de angik spagyriske Lægemidler, og dette er lykkedes hende godt, ja idet hun ikke blot uddelte dem til sine Venner og velstaaende Folk, naar det var fornødent, men ogsaa gratis gav dem til Fattigfolk, gavnede hun paa den Maade begge Parter i ikke ringe Grad. Endelig, da hun endnu ikke paa denne Maade havde kunnet tilfredsstille Trangen i sit Sind, der satte sig flere og højere Maal, kastede hun sig endogsaa med Iver over astrologiske Forudsigelser og gav sig til at stille Folks Horoskoper, hvad enten det skyldtes hendes skarpsindige Aand og en Genius, der stadigt ansporer hende til at tage fat paa større Opgaver, eller fordi hendes Kjøn har en Tilbøjelighed til videbegjerlig Undersøgelse af det Tilkommende, maaske ikke heller uden en vis Overtro. Medens jeg i hendes førstnævnte Foretagender havde hjulpet hende med Forskrifter og Vejledning, forsaavidt som hun ønskede det, dog mere paa det pyronomiske Omraade end med Hensyn til Havevæsenet, hvori hun selv havde tilstrækkelig Indsigt, har jeg alvorlig fraraadet hende at beskjæftige sig med astrologiske Spekulationer og at give sig af med saa dunkle Ting, der ligge langt over en Kvindes Horisont. Alligevel har hun, som har en ubøjelig Karakter og en saa stor Selvtillid, at hun ikke engang vil staa tilbage for Mændene i Begavelse, saa meget desto ivrigere kastet sig over disse Studier, og hun har i kort Tid ved den hende ejendommelige Energi tilegnet sig Astrologiens Begyndelsesgrunde, dels gjennem latinske Forfatteres Skrifter, som hun paa egen Bekostning har ladet oversætte paa Modersmaalet, dels gjennem tyske Skrifter, der handle om denne Ting; dette Sprog er hun nemlig selv ret kyndig i. Da jeg nu fik tydelige Beviser for dette, gjorde jeg ikke saa megen

Modstand som tidligere, men raadede hende blot til ikke at forfalde til Overdrivelse. Og jeg kunde med saa meget større Glæde tillade det, fordi jeg vidste, at hun derved følte en ikke ringe Trøst i sine Enkesorger og hvad dermed følger; hendes Tanker bleve nemlig derved paa en passende Maade ledede hen paa andre mere ophøjede Forestillinger. Jeg haabede ikke desto mindre, at hun ikke vilde gaa altfor vidt i disse Undersøgelser, men at hun af sig selv vilde blive træt deraf, naar hun til Gavns havde indset, hvor vanskeligt det var. Da hun havde gjættet min Tanke — klog er hun — sendte hun mig dette temmelig lange Brev, i hvilket hun blandt andet tydeligt omtaler sine Fremskridt i Astrologien og beraaber sig paa sine pyronomiske Studier for at vise, at hun nok skal være i Stand til at tilegne sig denne Videnskab. Skjønt jeg i Forvejen havde mindet hende om, at den indeholder temmelig mange Vanskeligheder, søger hun dog, fordi hun har overvundet disse og har gjort betydelige Fremskridt i hine forberedende Studier (disse Fremskridt omtaler hun med tilstrækkelig Tydelighed), at vise, at heller ikke Astrologien vil kunne frembyde Hindringer, som hun ikke kan overvinde, saa at hun kan trænge til Bunds i denne Videnskab; hun udtaler nemlig, at hun aldeles ikke angrer paa den Tid og Anstrængelse, dette Studium har kostet hende, men at hun tvertimod Dag for Dag fatter en større og større Kjærlighed dertil, og hun beder mig kjærlig at fremme det Foretagende, hun har begyndt paa, for at hun kan lære flere og mere hemmelige Ting; og endelig fremsætter hun tre astrologiske Problemer, der ikke ere intetsigende eller Sagen uvedkommende, og beder mig løse dem for hende. Og hermed er saavel Anledningen til dette Brev som dets Hovedindhold angivet. Men da der i dette Brev indeholdes adskilligt, der vedkommer Forklaringen af den astrologiske Videnskab, og da her iblandt findes nogle Ting,

der ere betydelig mere lærde, end man skulde have ventet af en Kvinde, har jeg ment, at jeg ikke burde undlade at indføre det i denne Samling af astronomiske Breve; jeg véd forøvrigt, at det er med hendes Bifald, at jeg gjør det; ellers vilde hun ikke selv have skrevet Brevet saa vidtløftigt og omhyggeligt. Jeg fremsætter det først paa Dansk, saaledes som det var skrevet med hendes egen Haand og som jeg har faaet det sendt fra det nærliggende Skaane; jeg har ladet adskillige deri forekommende Kunstord blive staaende uforandret; dem er hun nemlig selv fortrolig med, idet hun daglig bruger dem. Tillige agter jeg at tilføje en latinsk Oversættelse, for at ogsaa de, der ere ukyndige i vort Sprog, skal kunne forstaa det, og tillige vil jeg tilføje min danske Besvarelse og en latinsk Oversættelse af samme; den vil forhaabentlig ogsaa indeholde Ting, der ville være velkomne for Astrologiens Dyrkere. Og nu maa ingen gjøre uvenlige Bemærkninger eller tage mig det ilde op, at jeg blander disse danske Breve ind imellem de latinske, da noget lignende er sket i første Bind med Landgrevens tyske Breve. Og har dette været tilladeligt med de tyske Breve, saa troer jeg heller ikke, at det bør misbilliges, naar det gjælder de danske. Det er muligt, at nogle ville betvivle, at dette Brev virkelig er forfattet af en dansk Adelsdame; de maa da vide, at det er skrevet med min ovennævnte Søsters egen Haand og sendt over til mig fra hendes Gaard, som ligger i Skaane, og, hvad der er endnu mere, at hun til Gavns forstaar sig paa de Spørgsmaal, som det behandler, ja at hun endog uafladelig og utrættelig dyrker Studiet af flere endnu betydeligere og vanskeligere Opgaver end disse, forsaavidt andre Besværligheder og hendes huslige Sysler tillade det. Og det bør sandelig heller ikke undre nogen, efter at Fulvia Olympia Morata[53] paa sin Rejse til Tyskland har vundet et saadant Ry for Lærdom, at hun baade har kunnet

holde offentlige Forelæsninger ved Akademiet i Heidelberg og udgive endel Skrifter, der vise en betydelig Lærdom og stilistisk Evne; det er maaske mere beundringsværdigt, at denne min Søster beskjæftiger sig med langt dunklere og vanskeligere Videnskaber, end hin Veltalenhed kan magte, som Fulvia alene dyrkede, den være nok saa ciceroniansk. Thi det var dog ikke særlig vanskeligt for en Italienerinde, som fra Vuggen af har lært det latinske Sprog, at skrive og tale det med en vis Grad af Veltalenhed. I og for sig ere jo Kvinder (hvis de da have god Forstand) i Besiddelse af naturlige Talegaver, hvilket skyldes Maanens og Merkurs Indflydelse, saa at endel (og næsten alle) forfalde til overdreven Snaksomhed. Men saavidt jeg véd, har der hidtil ikke existeret nogen Kvinde, som videnskabeligt og kyndigt har tilegnet sig og behandlet Astrologien; endog meget faa iblandt de Mænd, der ønske at kaldes lærde, tilegne sig denne Videnskab til Gavns. Og jeg tvivler ikke om, at hvis min Søster havde havt vort Kjendskab til det latinske Sprog, vilde hun i forskjellige Fag, der ere behandlede i dette Sprog, have været i Stand til at maale sig med, om ikke overgaa denne Fulvia Morata og hvilkesomhelst andre Kvinder, saa at hun paa Grund af sin Indsigt i de himmelske Ting, som hun hidtil energisk har tilegnet sig, i de endnu højere Emner end dem, den anden har beskjæftiget sig med, fortjene at kaldes Olympia Fulgida og ovenikjøbet Morata; thi baade forstaar hun de Olympiske eller himmelske Ting, som den anden ikke har kjendt, og ikke alene i Byrd, men ogsaa i Genius og Begavelse straaler hun mere end hin Fulvia, og ligeledes har hun ikke mindre gode Mores, om hun ikke har dem bedre. For Resten betegner ogsaa det Tilnavn Urania, som vi have givet hende paa Grund af hendes sjeldne Gaver, paa en kortere og lettere Maade det selvsamme, for ikke at tale om, at hun fra Vuggen af har faaet Navnet Sofie.

Alt dette omtaler jeg ikke, fordi jeg har til Hensigt at forringe den omtalte Fulvia Moratas Fortjenester — jeg vilde endog ønske, at de havde fortjent en endnu større Ros — eller for at vise Ringeagt for hende eller andre hæderlige Kvinder med gode Mores, om de end ere mindre lærde i Sammenligning med min Søster, men for desto lettere at gjøre det troligt at nedenstaaende Brev er skrevet af hende, og at hun baade forstaar sig paa dets Indhold, og at hun daglig lærer sig flere endnu vanskeligere Ting. Og jeg kan da ikke tro, at jeg herved skulde kunne vække berettiget Ubehag eller Uvillie hos nogen, fordi jeg uden at ville paavirke den endelige Dom bevidner, hvad der er virkelig Sandhed med Hensyn til min Søster, som jeg kjender særlig godt. Grunden til, at hun, som ovenfor bemærket, ikke har lært Latin, og hvad der har hindret hende deri, da hun dog som ganske ung nærede stor Interesse for dette Sprog, saa at hun endog da havde opnaaet en vis Færdighed deri, det angiver hun selv, om end noget uklart paa vedkommende Sted i Brevet. Nu ville vi altsaa udgive selve Brevet, der vil forklare alt paa en fyldigere Maade, og bagefter vil den lovede latinske Oversættelse følge. Det er da vort Haab, at det vil blive modtaget med Upartiskhed af den upartiske Læser, saaledes som det er ærlig skrevet og meddelt.

T. B.

2. *Brev fra Sofie Brahe til Johan Sparre til Bolmerød 1629.*

(Se S. 35 og Anm. 41.)

Min gandsche wennlig helssenn forssennd med Gud allmeectigste. Welbornne herre och hiertte kierre Broder, Gud allmectigste werre nu och alltid hoss Eder och beuar Eder och Eders kierre hustru och børn lennge naadeligenn och well fra alt dett, som eder skadelig kannd werre thil sell eller Lijff.

Min hiertte kierre Broder skall werre paa dett alleruennligste betacket for alltt beuist huldhed och gode, som ieg aff hanem befundett haffuer, huilckett ieg wil findis ganndsche huld och godvilligenn att forskylle wdj alle dj maade, ieg wed hanem kand werre thil erre och welbehagh, som jeg kienndis pligtig at werre.

Dernest giffuer ieg min k: Broder ganndske wennligenn att wide, att ieg for nogenn kort thid sidenn haffuer bekommedt hans gode welmenntte skriffuelsse, daterit Stockholm denn 24. Julij, huor for ieg wil haffue min kierre Broder paa dett alleruenligste betackit.

Disligeste for denn Slegtethaffuell, hannd der hoss sennde mig, huor aff ieg haffuer hafft goed wnnder rettening om dj Gyllennstierner slegt, som ieg well haffde thilfornn, docgh jcke saa smucct samensaatt aff enn Rod med Grenne, som dett er, och sennder ieg m: k: Broder dett nu jgienn, och haffuer retett noged der wdj, paa itt Sted eller 2, och skall min k: B: werre saa ganndsche wenligen betackett, for hannd haffuer forhørt sig om denn slegt, som ieg war begierindis att wide beskenn om, haabis och forseher mig thil, att hannd wdj fremtiden wil haffue denn wmage och fly mig nogen rigtig Beskenn derom, naar dett er hanem muligt att bekomme. Jeg haffuer enn slegte bog wnder Hinder att lade schriffue, huor wdj ieg wille gierne haffue dj gammelle Braher och anderre rigtige, huilckett icke kannd skee, førind ieg fanger nogenn widere beskenn om dj svennske Braher. Dog mig feiller icke megett der aff, kun alleniste att ieg kunde fannge att wide nogett om fru Johanne Brahe, som war Thorckild Brachis datter, huad hindis moder haffuer hedit och huad wobenn hun haffuer førtt, disligeste huad samme Her Thorkild Brachis fader haffuer hedett, thi her haffuer werit thuennde som haffuer hedett her Thorckild Brahe.

Naar jeg der om kunde bekomme rett wnnder Rettening, da begerdte jeg jcke megett wittløftiger der om, thi hues derris effter kommere belannger, der aff haffuer jeg bekommett wnder Rettening aff Eders kierre morsøster, och sender ieg min k: B: her hoss enn kaart fortegnelsse om dj 2, som haffuer hedt Thorkild Brahe, och huad waabenn derris høstruer haffuer førdt. Nu thuil ieg icke paa, att Eders 32 Anner findis jo der maalled paa bielcer eller anndennsteder, huor aff mannd kunde wiide, om der fanttis nogenn aff disse 2 wobenn, som her hoss er neffnntt: Och min k: B: wille icke fortenncke mig att ieg saa bemøder hanem dermed, hannd giør miig enn stor welgierning, om hannd kunde fly mig nogenn beskenn derom.

Min hiertte kierre Broder, effter som woris affskenning war, att ieg skulle meddielle hanem nogenn Thulipa blomster, saa hade ieg formenntt, att dett bud Marchus skulle wist beskenn, huor ieg skulle sende denem henn, entenn thil min k: B:s gaard her nederbeder i landett, effther dj hans k: Moder haffuer skreffuit mig thil, att hand da wille forreisse fra Stockholm, saa sender ieg hanem same blomsters røder wdj en eske, med dett Ordinari Bud som nu drager thil Stockholm, forhaabis att dj kommer min k: B: thil Hannde och sennder her hoss en fortegnelsse, huorledis dj skall settis och er indnu thid noch dermed, och wil nu jcke lennger opholde min h: k: B: med skriffuelsse, men der som ieg wiste eller kunde j nogenn maade thienne hannem, ville jeg derthil findis ganndske huld och guoduilig och will nu och altid befalle min k: B: denn allmectigste Gud baade thil sell och Lijff med all lycksalig welfertt och $\frac{M}{L}$ gode Netter, som ieg ynnsker min kiere Broder och hanns kierre høstru och børnn. Min k. Sønn Thage Thott søn (?) war her for en 2 dage sidenn, hand lader och wennligen

helsse eder och denem med mannge thusind gode Netter och Dage.

Actum Helssingør den 14 September 1629.

M. k. Broders h. och t. wen altid

Sophia Brahe
Ottisdatter mpp.

[Fortegnelsen hvorledes Blomsterne skal sættes, er vedlagt og er saalydende:]

Wdj denne Eske findis:

20 Thulipaa, som berer røde och gulle blomster.

Enn stor rod, som ber itt blomster kaldis Cronne Imperiallis, menn samme Rod lugter icke well, ber dog itt skønnt blomster.

2 Røder, som kaldis Lilge Alixanndrinæ och berer itt langt huidt blomster.

Disse Røder kannd settis, naar di komer frem, først dett kannd skee, før frostenn komer, ad mannd kannd komme i jorden med dem, och skal dj settis wngefer itt Kortter dybtt i jordenn, saa skal mand lege lidett komist der offuenn paa jordenn i wintter och thage dett aff paa foraridt, saa kommer dj op och berer strax blomster.

Och er dett best att mand setter den storre Rod Cronne Imperialis mit wdj itt Bied och dett offuerste som er saa hultt dett skall wennde opad, och der rund omkring sette Thulipaa icke witt fra hinanden, thi dj blomster lader best, naar dj staar neer thilsammenn. Thil Ambsterdam, som disse Thulipaa Røder kommer fra, der thagis dj op huertt Aar i Augusti och da haffuer dj formeridt denem wdj Røderne, och lader denem saa lige vdj enn Eske att thøris nogett, wngefer enn 5 eller 6 wger, saa rensser mannd dem och setter dem igien sist j September, menn ieg lader mine Thulipaa giernne staa

2 sommer offuer och naar ieg da lader thage denem op, da haffuer dj formeridt denem merre end 2 ganng saa mange, som di war først.

Dj 2 Røder Lilger Alixandrinæ kand setis paa itt anndett sted thill haabe, thi dj beer mange blade witt om och skal dett spisse wende opaad. Och skall disse Røder disligeste Cronne Imperialis bliffue staaendis en 2 sommer offuer, saa formeris dj ochsaa wdj Røderrnn, saa mand kannd da thage nogenn Røder fra dem och lade denem dog bliffue staaenndis.

Der liger och 10 smaa huide røder i eskenn, kand och settis paa itt sted thilhaabe, dj lugter icke heller well, dj berer gulle blomster mange thilhaabe som en wrttekost.

[Udskrift paa Ydersiden af Papirsarket, der var sammenlagt i Firkant:]

Erllig och welbiurdig Mand her Jahann Sparre thill Bolmeryd, min hiertte kierre Broder ganndsche huleligen och wennligen thilskreffit.

3. Sofie Brahes Optegnelser om hendes Forældres Anevaabener m. m. (1631).

(Se Side 38 og Anm. 49).

Min Faders 16 Anner, som de staar paa Biellckenn paa Knudstrup i Fruerstuenn.

1. Brahe Wabenn. 2. Rud W. 3. Lunge de gamle. 4. Rosennkrands. 5. Thot. 6. Marckmand. 7. Cabell. 8. Gyldenstiern. 9. Krogenos. 10. Gyllenhasse. 11. Basse. 12. Krogenos. 13. Grim. 14. Dyre. 15. Syllicker. 16. Muncker, de gamle.

Paa disse 16 Fæderne Wabenn feiler intet udenn aleene, at det 13 Wabenn, som er [en] stor huiid Ibskall och kaldes Grim. I det sted schall staa it Wabenn med en

huiid kronet Løwe udj it Blaat Felld, som vaar her Erich Woldemarsens Datter aff Dronninghollm· i Sielland.*

Min Moders 16 Anner, som de staar paa Biellckenn paa Knudstrup i Fruerstuen, och er iche Rette, men nogle w-rette Vaabenn der iblannt.

1. Bille. 2. Wllstand. 3. Rønnow. 4. Trolle. 5. Lunger. 6. Rosenspar. 7. Wasse. 8. Thodt. 9. Little, som nu kaldes Biellcker. 10. En stor Fuell. 11. Basse (der schulle staa en graa Vlff, kaldet Paawisch). 12. En graa Wllfl, ¯offuen och neden en halff Lax, som er de gamle Stalder. 13. Wgerup. (Dette Wgerup Waaben schal intet vere der eblant, thi det vaar den første aff de Wlstender, som kom her i Landet, hede Gert, och fich her Jens Wgerups datter, som hede fru Christentz, och er forlangt henne i Slecten, der schall staa det gamle Basse Vaabenn. 14. Hacker. Det 14. som er Hacker Waben det schall vere Bille Waben, det Hacker Waben kommer intet herj. Denne Hack waar her Iffuer Axsellsens Moder, och kommer intet i desse 16. Men hans Hustru, som waar en Laxmand, kommer i desse 16, och er det sidste. 15. Krummedige. 16. Bille. Det 16 Waben schall were Laxmands Waben, saa er det ret alltsammen och findes ret her tillfornn schreffuet.

Her effter følger, huorledes de Waben bør ret at staa.**

---

* Grim-Vaabenet, en Ibskal, er dog det rigtige. Det tilhører Sidsel Nielsdatter, en Datter af Niels Grim og Mette Gøye; men sidstnævnte blev efter Niels Grims Død gift med Hr. Erik Valdemarsen, hvis Vaaben er en hvid kronet Løve i blaat Feldt.

** Her gjentages nu de ovennævnte Rækker Vaabener, men med de anførte Afvigelser og altsaa saaledes, som de efter Sofie Brahes Mening burde være. Paa Fædrene Side anføres som Nr. 13. »Zeringer Vaaben, som er en hwid kronet løwe udj it blaat felld« (Serlin, Erik Valdemarsens Vaaben). Paa Mødrene Side anføres som Nr. 10 (rigtigt): »En stor kronet fugell, fru Kirstene her Offues datter aff Skabersøe« (ɔ: Glob).

Min Broder Sønn Her Jørgenn Brahes 16 Anner.
Paa Federne och Møderne.

1. Brahe. 2. Rosenkrantz. 3. Bille. 4. Giøe. 5. Rud. 6. Gandtz. 7. Wllstand. 8. Sturre. 9. Lunge. 10. Fleminge. 11. Rønnow. 12. Rosenkrandtz. 13. Rosenkrantz. 14. Malsann.* 15. Throlle. 16. Hollcke vaben.

Fru Anne Gyllenstiernes 16 Anner paa Federne och Møderne.

1. Gyllenstiern. 2. Hardenberg. 3. Podebusk. 4. Rønnow. 5. Bille. 6. Rosenkrands. 7. Gyllenstiern. 8. Krabbe. 9. Skinckel. 10. Rønnow. 11. Møltecke. 12. Hardenberg. 13. Friedleff. 14. Skram. 15. Biellcke. 16. Rosenkrantz.

Alle Slechter i gamle Dage kaldess effter deris Faders Naffnn, uden alene de Braher och de Biller, de haffuer alltid och aff Begyndelssenn veret kaldet Braher och Bille.

Paa Allingegaard i Sielland, som her Steen Bille, her Claus Bille och mange fleere Biller tillfornn haffuer bodt, der findes wdhuggenn paa enn steenn udj Marchenn, at der haffuer boed enn Ridder ved Naffnn her Thønne Bille, Datumet findes der hoes at vere Aar effter Christi fødsell Anno 781, som er ved 900 Aar siden nu, mand skriffuer Anno 1631.

Min Morbroder Jens Bille til Løngsgaard och Billesholmb i Skaane och Allingegaard i Sielland, hans hustru hede fru Karen Rønnow till Huidkield. Denne for[skrevne] Allinge gaard i Sielland bytte Kong Frederich sig till fra min Morbroder Jens Bille och gaff hannem der for Wregle Kloster i Wendsøssell, huilchen hans Søn Jens Bille bekom, som haffde fru Ellene Juull, som vaar Fisendtz Billes fader och moder.[54]

Hereffter følger en Forteignellse om her Erich Woldemarsen aff Dronninghollmb.

---

* Malzahn.

Fru Mette Sigwards datter med hendes begge hosbunder, gammel Niels Griim och her Erich Woldemarssenn.

Fru Mette waar en Giøe, paa hendes Federne, och hede hendes Moder Fru Anne, och vaar hun enn Reckbergs, Bisp Philip Reckenbergs Søster, Fru Mette haffde en Broder hede her Niels Siuersenn aff Aarsmarch.

Fru Mette Siuerds Datter bleff saa rigelige gifft første gang, och fich Rige her Niells Grim, hand haffde verret gifft tillforne, hans børn det vaar 2 Døttre ved den første hustru, etc.

Fru Mette haffde 2 Sønner med gammell her Niels Grim, den ene heed Siuert Grim, den anden hed vnge her Jens Grim.

Den vnge her Jens Grim hørde det sted Mariboe til, før det bleff Kloster, som før hede Skinninge, och haffuer veret en meget Riig mand, hans Waben det er en huiid Jibpt Skall udj et blaat feld, paa hielmen staar en Krone och staar paahane Speile udj.*

Gammel her Jens Grim boede paa Borrebye Gaard i Skaane och vaar gammell her Niells Grims broder.

Vnge her Jens Grim haffde ingen børn, men hans halffsøster fru Sidselle, som fich her Bonde Ibsen Thot, hun fich det store gods, hand haffde, thi hun leffde lenger end alle de andre.

Fru Mette Siuerdatter, som vaar en Giøe, bleff anden gang gifft och fich her Erich Woldemarsen aff Dronninghollmb i Sielland, och her Erich vaar Kong Voldemars w-ecte Sønn, hans Moder vaar en frij herres datter aff Lanthe Ryen, hun heede Thoffue lille, hendes Vaben det er 3 gule och 3 røde bielcker, her Erich Waldemarsens Waben waar en huid kronet Løwe i et blaat felld kalldes Zeringer.

---

* I Følge Lexicon over adelige Familier i Danmark staar paa Hjelmen et Spejl omgivet af 5 Paafuglefjer.

Unge her Jens Grim fortrød at hans Moder ville haffue her Erich Waldemarsen, och her Jens Grim och her Erich Waldemarsen reed paa hinanden i 7 Aar, siden bleff de dog venligen forligte.

Fru Mette haffde med her Erich Woldemarsen tre Døttre, den ene heed Jomfru Anne Erichs datter, hun bleff indgiffuen udj vor Frue Closter i Roschilde, och gaffs der Dronning Krone ind med hende, hun bleff indgiffuen for Dronning Margrete, thi Dronningen vaar Kloster loffuet.

Den anden hun hede fru Bodilld Erichs datter.

Den 3. hede Fru Sidtzell Erichs Datter.

Her Erich Waldemarsen paa Dronninghollmb bleff anden Gang gifft, och da fich hand Fru Margrete Jacobs Datter, hun haffde ingen Børn med hannem.

Fru Mettes och her Erich Woldemarsens Datter, der hed Fru Bodell, hun fich Lauridtz Jensen aff Orebyegaard, och hun haffde med ham 2 Sønner Siuor Lauridtzen och Oelle Lauridtzen, deres Slegter findes hos de Blaar deres Slegte, och ey effter dem de Bøller och de Grubber, och de Huitfelder er och kommen efter hende.

Den 3. Datter som hede Fru Sidzell Erichsdatter, hun bleff tøsser gifft, och hendes første hosbund hede her Abram Brodersen paa Schiedall, med ham haffde hun en Datter, hed Fru Birrete Abrams Datter.

Fru Birrete Abrams Datter bleff gifft til Suerig och fich her Thure Steensen Bielche, och haffde en Datter med hannem, hede fru Birrete, hun fich Kong Carl Knudsen. Nu giffte Fru Sidtzell Erichs Datter sig anden Gang och hun fich her Bunde Ibsen Thot aff Krogholm, hand fører de Axellsønner Waben, med her Bonnde Ibsen, da fich Fru Sidtzelle 2 Døttre.

Den ene heed Fru Marene, och hun fich her Knud Thruidsen, de haffde 4 Børn, kom intet till Alders, och

her Knud fich deris gods, och her Knud bleff anden gang gifft.

Den anden Fru Sidselles Datter hede Fru Birrete, och hun vaar 3 Gange gifft.

Den første Fru Beretes Hosbund hand heed her Peder Brahe, med ham haffde hun en Søn hed Her Axel Brahe, en hed her Niells Brahe, en kom intet til alders.

Fru Birrethes anden hosbund hed her Folmer Knop, med ham haffde hun en Søn, hed Lauridtz Knop.

Fru Birrethes 3 hosbund hand hede her Oluff Oxe, med ham haffde hun en Søn hede och Oluff Oxe, hand bleff gifft och haffde ingen Børn.

4. *Nogle genealogiske Optegnelser af Sofie Brahe.*

(Se S. 37 og Anm. 47).

Jeg sende Hollger Rosenkrandtz en fortegnelse for 2 Aar siden, om nogen Konnger, huilcket ieg med egen Hannd haffuer skreffuet. Der sidst vdi, effter de første Konger, stod en Fortegnelse om Kong Gøstauus den førstis Herkombst, huilcket icke war rett, thi ieg hade for nogen Aar tilforn vdskreffuet det rett effter en lang Rulle, var kommen aff Suerig. Men den Slechtebog, som Holger lante mig, den forvillede Slechten paa det Sted; der stod i de Axellsønners Slecht, att Kong Gostauus war kommen effter Her Thord Bunde och Fru Elline, Aage Axelsenns Datter, och der thog ieg det effter, huilcket er dog gandske och aldeles urett; thi hand er inted kommen effter dennem. Men Aarsagen, att der saa staar i samme Axelsønners Slecht, kand were, fordi att Kong Gøstauusis Farmoder, Fru Birgitte Sture, hendis Moder hede Fru Margrete, och hun hade først Her Knud Bunde, som war Her Thord Bundis Broder, och haffde med hannem en Søn, som war Kong Karll Knudsen i Suerig. Siden bleff hun gifft igen, och fich Her Gøste Sture,

och di hade en Datter hede Fru Birgitte Sture, hun war Kong Gøstauus den førstis Farmoder.

Och paa dette Sted i de Axellsønners Slecht bør dett att rettis.

Men jeg haffuer lagdt her hos en rett fortegnelse paa Kong Gøstauus den førstis Herkomst, huilcket er tagen effter den lange Rulle, som forskreffuet staar, disligeste effter den Taffle, som Kong Gøstauus den Anden gaff min Søn, der hand war oppe i Suerig, och kommer offuer ens med det, som ieg for nogen Aar siden haffuer skreffuet derom. Och dette skulle settes ind paa det Sted, som Kong Gøstauus Slecht begyndes i det, som ieg med egen Hand haffuer skreffuet, och kand der paa det Sted forkleffuis itt halfft Ark rent Papir; det andet, som dereffter følger, er altsammen rett.

Disligeste det om Her Christen Nielsen Stormwassis Datter, Fru Birgette, som bleff gifft til Dannemark, och de trinde Ruller, som dereffter følger, er alt rett.

Item skall dette efterskreffne rettis i den store Slechtebog, som Holger lante mig, i de Brahers Slecht, der staar, att Her Axel Brahe och Fru Hollger Krogenos haffde en Datter hede Fru Osse Brahe, som bleff gifft til Suerig och fik en Ridder paa Gieddeholm, hede Her Jon Giedde, huor effter di Braher i Suerig skulle were kommen, det er icke rett.

Men Her Axell Brahe och Hollger Krogenos haffde en Søn hede Her Thorkil Brahe, hand haffde en Datter, som hede Fru Johanne Brahe, hun bleff gifft til Suerig och fick en Ridder, hede Her Mangnus Lauritzen Gedde aff Geddeholm, di haffde en Søn, som di lod kalde Her Peder Brahe effter Mødernid. Och dereffter er di Braher i Suerig. De andre hendis Børn lod de kalde Giedde effter Federnid.

Att dette saaledis er rett, kan man see i Copier af

tuende gamle Pergements Breffue, som er sendt herind aff Suerig.

Det ene haffuer Her Mangnus Lauritzen Gedde vdgiffuet, huori hand kalder sin Hustru Fru Johanne Thorkilsdatter, huilcket er daterit vdi Strengenes Anno MCD42.

Det andet Breff haffuer hans Hustru selff vdgiffuet, huor hun kalder sig Johanne Thorkill Brahes datter och Her Mangnus Lautitzen Gieddes Hustru, daterit i Stockholm 1456.

Enda skall rettis vdi di Throllers Slecht paa det Sted att der staar, att Her Aruid Throllis første Hustru hede Fru Kirsten Jonsdatter, huilcket wel er rett, thi hand haffuer saa selff neffnt hende itt Sted med sin egen Hand skreffuit. Men i Hollgers Slechtebog haffuer di sæt dertil, hindes Fader hede Her Jon Gedde och hindes Moder Fru Osse Brahe, huilcket icke saa kand were. Men det kunde wel skee, att Her Mangnus Lauritzen Gedde haffuer hafft en Broder hede Her Jon Gedde, och derfore Her Aruid Throllis første Hustru hede Fru Kirsten Jonsdatter.

5. *Recept til en Pestelixir.*

(Se S. 39 og Anm. 50).

Elixyr Tychonis.

Jhr Kön. Mayst. zue Dennemarck vnd Norwegen etc. von Frauen Sophia Brahe mitgetheilet.

Folgen ihre eigene Worthe.

Description aff den *Medicin*, som nest Guds hielp wdriffuer och er krefftig imod den Sygdom, Pest och alle *morbos Epidemicos*.

Først skall mannd tage for det fornemste *Corpus* och *fundament,* den gamle och beste Venedisch Teragelse *(eller Alexandrinæ)* 1 Pund, dett skall kommis vdi en høy langafftig glasscolbe, och derpaa øssis en rett guod *Spiritus Vini,* som in lind Ild er tregange *Separiret*, saa adt den kan staa en 4 finger bredt deroffuer, saa skall glas-

sid well thilluckiss, at ingen *Spiritus* hengaer; saa skall det *digeriris* en wge wdi et lindt *Balneum.** Dereffter skall alld den *Materia,* som vdi glassid er, *viltriris* igennem grat Papir, paa det at *purum* ab *impuro* kand blieffue *Separerittt.* Den *Liqvor* eller Wedsche, som er igennem gangit, och er rødachtig och durchsichtig, skall igen settis wdi en glasscolbe, en hielm derpaa, och en *Recipient* derfor: och naar det er alle steder well verkleffuit och forliiwned, saa skal det sactelig *disteleris* vdi ett medelmadig *Balneo,* som er warmtt, doch icke saa, ad dett Syder, intil *Spiritus Vini* er drobewiss offuergangen wdj *Recipienten,* och haffuer ladit Materien eller *Essentiam Theriacæ* in *fundo* in Colben lige som en blød Honing, aff farve dysterbrun rødachtig. Man den S. V. *Theriacatis* skall kommiss wdi ett glass, well tillugt, derudaff kan mand tage om morgenen ett lidett til sig vdi Steden vor en anden *Aqua vitæ,* thi denn haffuer nogit aff thend *Essentia Theriacæ* hos sig, derfor er hand som it halfft *Præservativ*, besynderlig, om thend bliffuer 2 eller 3 gange paa det ny affdragit fra *Oleum juniperi*** besuolid, *præparerit* wdi *Balneo.*

Fremdelis blieffuer thene *Essentia Thericalis,* som bleff paa baanden, saalediss forbedritt och stercker giort.

Mand tager 1 fiering Pund *Sublimiret* Suoll, den, der er 3 gange wdaff en ren *Colcotar*, den 4 gang aff *Aloë, Myrrha* och *Croco sublimiret*, doch sagt, at thend icke bliffuer anbrend, derpaa øsser mand *oleum juniperi*, den, som er ren, och wid *Balneum rectificirt*, saa meget, at den olie ganger 4 finger bret deroffuer: Mand kand och komme hertil *Oleum Succini,**** som er 3 gange wed *Balneum destilliret* och affskild fraa dend stercke lucht, aff thend tager mand thend 4 Part, saa megit som *olie juniperi*, so er det dessbedre, so seter mand det i en Capell met

---

* Sand- eller Vandbad. ** Enebærolie. *** Ravolie.

asche, glasid wel tiltetid, och lader det i 4 dage wdi en lind *digestion*, wdi thend tid drager *oleum juniperi* en gandsche rød *tinctur* och thend beste *Essentiam* aff *flores sulphuris,* saa skall det igen (Som det andet tilforn) *viltririss.*

Hertil schall wdaff thend rødebrune *liqvor* eller *Essentia Theriacæ* tappis saa megit, at der er 12 *parter* aff det, mod en *Part* aff den *Olie juniperi,* som er *Sulphurisiret,* Strax skall die digeriris thil haabe igen, wdi et lindt *Balneum* wdi en langactig *Viol* vel forstopidt: menn, førend mand saa Setter det hen at *digerere,* daa skall mannd komme der y nogit aff *Extractionen* aff *Angelica* Rodt, Malurt Salt, och *Essentia* wdaff huid raff, disse 3 tilsammen mengt och thend 16 Part imod det førige, och saa skall dett settiss wdi ett sagt *Balneum,* som sagd er, paa 8 dags tidt. Det er och gaat, ad mand komer der wdi aff thend samme S. V., som mand tilforn haffuer gemt, førend mand setter det wdi *Digestionen*, at dett kan staa 3 finger bret deroffuer. Naar denne *Digestion* er sked, so skall det igen *separeris,* den indvortis wrenligket der fraa wid papir, saa skal thend S. V. som tilforn er dertil sett, skilliss herfraa wid itt gantsche lindt *Balneum,* intil *Materien* bliffuer in *fundo* lige som itt blødactig peg at sehe.

Denne *Medicin,* huilken formedelst Guds naade er it wist *Remedium* mod alle hefftige farlige Syger, naar mand giffuer derudaff ind 10 eller 20 drober, effter *patientens* leigligkeit wdi en skedfuld bequem *destiliret* wandt, som er *Prunellæ, Angelicæ,* eller y *Cardobenedicten* Wand, so tilig mand Vernemer Sygen, førend manschen soffuer, och gifften betager hiertid, och lade dem so suede derpaa, nogen stunde, jo lenger jo bedre. Tager man huer morgen fastendiss aff thene *medicin* 2 eller 3 Draber wdi wermuthwin, eller it andet tilberedit wand, daa er det en trefflig *præservativum.*

6. *Sofie Brahes og hendes*

(Samlet fra

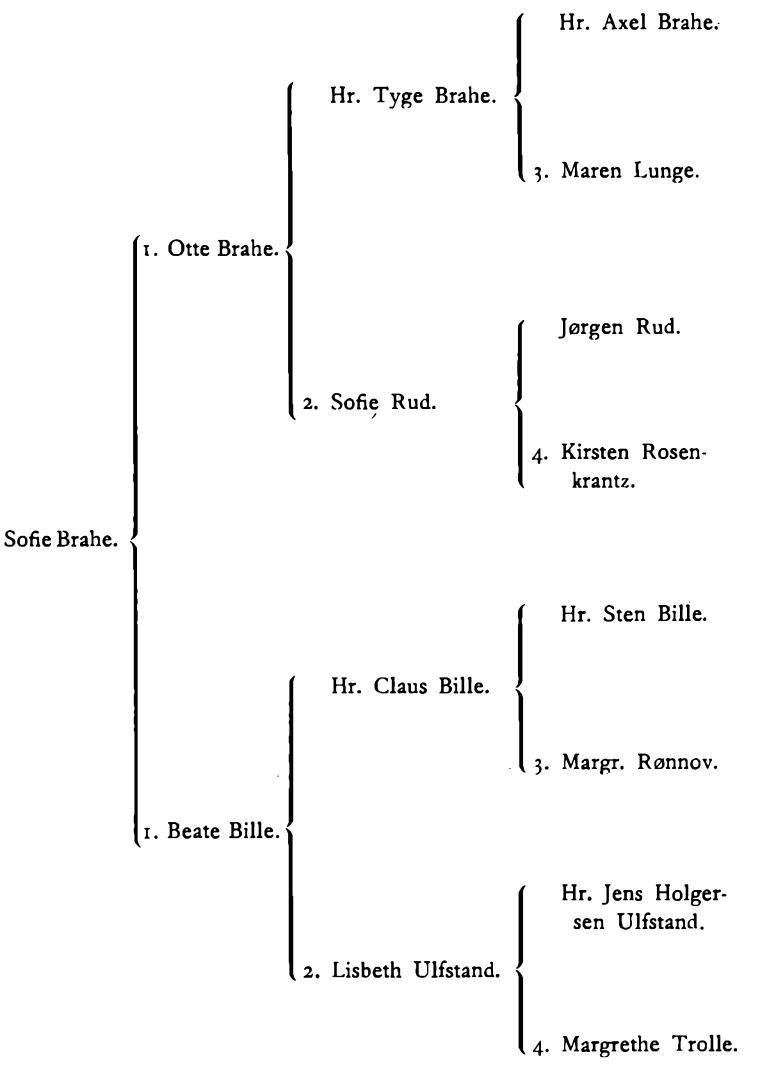

flere Kilder).

- Peder Brahe.
  - Hr. Axel Brahe.
  - 9. Holger Holgersd. Krognos.
- 5. Berete Thott.
  - Bonde Jacobsen Thott.
  - 13. Sidsel Nielsd. Grim.
- Hr. Tyge Lunge.
  - Hr. Ove Lunge.
  - 11. Maren Tygesd. Basse.
- 7. Anne Kabel.
  - Hr. Niels Lauridsen Kabel.
  - 15. Axel Henningsd. Kabel.
- Hr. Mikkel Rud.
  - Hr. Jørgen Rud.
  - 10. Ingeborg Ovesd. Hase.
- 6. Elsebe Ottesd. Markmand.
  - Hr. Otte Jensen Markmand.
  - 14. Gyde Pedersd. Jernskjæg.
- Hr. Erik Ottesen Rosenkrantz.
  - Hr. Otte Nielsen Rosenkrantz.
  - 12. Else Holgersd. Krognos.
- 8. Sofie Henriksd. Gyldenstjerne.
  - Hr. Henrik Knudsen Gyldenstjerne.
  - 16. Anne Munk.
- Hr. Torben Bille.
  - Bent Bille.
  - 9. Inger Torbensd. Galen.
- 5. Sidsel Lunge.
  - Hr. Ove Lunge.
  - 13. Maren Tygesd. Basse.
- Hr. Claus Rønnov.
  - Hr. Tønne Rønnov.
  - 11. Margr. Siggem.
- 7. Birgitte Vasa.
  - Hr. Christiern Nielsen Vasa.
  - 15. Margr. Krummedige.
- Holger Henriksen Ulfstand.
  - Hr. Henrik Gertsen Ulfstand.
  - 10. Kirsten Glob.
- 6. Birgitte Jensd. Rosensparre.
  - Jens Jepsen Rosensparre.
  - 14. Maritzlef Bille.
- Hr. Arvid Trolle.
  - Hr. Børge Trolle.
  - 12. Kirsten Stalder.
- 8. Beate Thott.
  - Hr. Iver Axelsen Thott.
  - 16. Margrethe Laxmand.

Anmærkninger.

1. Danske Magazin, især II, III, IV, 1746—48. 4to., P. J. Resenius, Inscriptiones Hafnienses, 1668, 4to S. 410 fg.; Sommelius, Lexici Eruditorum Scanensium. Lundae (s. a.) 4to; J. L. Heiberg, Urania 1846 (eller sammes Prosaiske Skrifter IX); Breve og Aktstykker angaaende Tyge Brahe og hans Slægtninge, udg. af F. R. Friis, 1875; Carl Trolle Bonde, Trolleholm, Försök till en godsbeskrifning. Lund 1892; H. Wilhelmsson (Ellen Wester), Sofia Brahe och Erik Lange, i »Ord och Bild« 1900, S. 65—78; L. Weibull, Sophia Brahe. Ett bidrag till den genealogiska forskningens historia i Danmark, i Historisk tidskrift för Skåneland, 1904.

2. Stamtavle over Adelsfamilien Brahe, i Danmarks Adels Aarbog 1888. Efter Gassendi, Vita Tychonis Brahei, var Sofie Brahe 10 Aar yngre end Broderen Tyge.

3. En Bemærkning af Tyge Brahe om, at Søsteren Sofie havde været ham behjælpelig med at observere en Formørkelse, havde han indskreven i et Expl. af sin lille Bog »De nova stella«, 1573, og den er trykt i Danske Magazin II, 194; men hvor dette Expl. af »De nova stella« fandtes eller er blevet af, vides ikke. En lignende Bemærkning har jeg fundet i et af T. Brahes Manuskripter i Wien. — Jvf. Tycho och Sophia Brahe, af O. P. Sturtzen-Becher, i Nordisk tidskrift för Politik, Ekonomi och Litteratur, utg. af G. K. Hamilton. Lund 1866, S. 330 fg., 579 fg.

4. De genealogiske Arbejder omtales senere.

5. Et lille Skrift af Theodorus Martius: Epithalamium Otthonis Thott et Sophiae Brahe. Hafn. 1577, nævnes i Lyskandere Levned (etc.) ved H. F. Rørdam, S. 306.

6. Deres Børn vare: Thale Thott, † 1612, g. 1 m. Arild Ugerup og 2 m. Gert Rantzov, 1590; Karen Thott, g. m. Aage Brahe,

Lene Thott, g. m. Henrik Brahe, Erik Thott og Holger Thott, der døde ugifte, Otte Thott, g. m. Sofie Brahe, og Anders Thott til Sirekjøbing, g. 1 m. Elisabeth Rosenkrantz og 2 m. Anne Viffert. Om Familien Thott kan ses Hofman, Hist. Efterretn. om danske Adelsmænd I; Skånska Herregårdar, med Text af Liunggren, især Trolleholm, Trollenæs og Skabersjø; Danmarks Adels Aarbog 1900.

7. Den ældste bekjendte Afbildning af Eriksholm viser kun Borgen som Ruin, efter at den var afbrændt i Krigen mellem Danmark og Sverig 1678, og findes i Prospecter af åtskillige mærkv. Byggnader (etc.) uti Skåne, aftagne år 1680 af Ingenieur Capt. Burman, utg. 1756 af Abraham Fischer (Tværfolio). Værket er paa en Maade optrykt 1856. Tegningen af Eriksholm er gjengivet i Svenska fornminnes-føreningens tidskrift IX, 51. Det varede mange Aar inden Borgen atter blev sat i Stand, og derefter er den flere Gange bleven endel forandret, sidste Gang 1886 af den nuværende Besidder Grev Carl Trolle Bonde, efter Etatsraad Meldahls Tegning, og Trolleholm, som den nu hedder, er nu en smuk og anseelig Borg i gammel dansk Herregaardsstil; jvf. Trolleholm. Af Carl Trolle Bonde. Lund 1892, især S. 4 fg. og 265 fg.

8. Fortegnelsen findes i: Ældre och nyare skånska Handlingar för år 1755. Første Qvartalet, Stockholm. S. 47 fg. (udg. af Niels Wessman; kun 1. og 2. Qv. udkom); jvf. C. Trolle Bonde, Trolleholm, S. 5. — Henrik Brahe døde den 19. Februar 1587, og Lene Thott den 4. Maj 1599. Begges velbevarede Kister, med Vaabener og Indskrifter graverede i Metalplader, findes i Kapellet ved Vitskøfle Kirke, et Par Mil fra Christiansstad. — Et Brev fra Otte Thott, skrevet paa Eriksholm den 10. August 1573, til Birgitte Gøye, om at komme til Brylluppet den anden Søndag efter Mikkelsdag, den 11. Oktober, er trykt i: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, udg. af G. L. Wad, II, 269. (At der i Adelsaarbogen 1888, S. 114, og i Trolleholm S. 5 staar den 4. Okt. kommer vel af, at man har overset, at der i Brevet staar den anden S. efter M.

9. Brevet er trykt i: Breve til og fra Kristofer Gøye og Birgitte Bølle, udg. af G. Bang, 1898—99, S. 285.

10. Mange Besøg paa Hven, af Sofie Brahe og andre, omtales i: Tyge Brahes meteorologiske Dagbog, holden paa Uraniborg for Aarene 1582—1597. Udgiveren som Appendix til Collectanea meteorologica af det kgl. danske Videnskabernes Selskab ved dets meteorologiske Comité. Kjøbenhavn 1876. Manuskriptet findes i Wien. Bogen er ikke skreven af Tyge Brahe, men snart af en og snart af en anden af hans Medhjælpere, og disse have hist og her tilføjet nogle Bemærkninger om Rejser fra og til Hven m. m. Men de have

kun omtalt en meget ringe Del af hvad der foregik, og medtaget et og andet, der kun i Øjeblikket kunde have en Smule Interesse for den, der opskrev det og vidste hvad det betød. Mange af Bemærkningerne ere saa kortfattede og saa utydeligt affattet eller skrevne, at det er meget vanskeligt eller helt umuligt at forstaa dem. Korrekturlæsningen paa selve Dagbogen er besørget af mig og afdøde cand. phil. A. Larsen, der af Videnskabernes Selskab var valgt til at være mig behjælpelig ved dette Arbejde. Ved Læsningen af Manuskriptet har jeg ogsaa havt nogen Hjælp af afdøde Bibliothekar Prof. P. G. Thorsen, og efter hans Ønske af Pastor H. F. Rørdam. Sidstnævnte har ogsaa udarbejdet Registret til de historiske Antegnelser i Dagbogen. Arbejdet er anmeldt, ikke altfor velvilligt, af daværende Bibliotheksassistent (senere Rigsarkivar) C. F. Bricka, i Historisk Tidsskrift 4. R. VI, Lit. 47 fg. Hvorvidt en anden kunde have overvundet alle Vanskelighederne, maa jeg lade staa ved sit Værd. Men de strænge Kritikere ere som bekjendt ikke ufejlbarlige. Registret tilfredsstiller heller ikke Hr. Bricka. Med Forbigaaelse af, hvad jeg ellers kunde have at sige dertil, skal jeg her kun berøre et Punkt, hvori jeg tror, at Hr. Rørdam har Ret. I Dagbogen staar S. 201, under 24. September 1592: *Præfectus S. B. venit et abiit cum N. B. in Seland.* I Registret er dette Sted anført blandt de Steder hvor Sofie Brahe nævnes, og hertil bemærker Hr. Bricka: »Naar Sofie Ottesdatter siges at forekomme S. 201, er det ubetinget en Fejltagelse, thi den »Præfectus S. B.,« som dér nævnes, kan da umulig være en Dame; det er Tyges Broder Sten Brahe.« Jeg antager, at »Præfectus S. B.« er Sofie Brahes Foged, og jeg formoder, at dette ogsaa har været Rørdams Mening. At Ordet »præfectus« i den Tid bruges om en Foged, kan man se af Tyge Brahes Breve. (D. Mag. II, 313, 318).

11. Om Billeslægten kan ses en Stamtavle i Adelsaarbogen 1890. Francisca Carlsen, Gammelkjøgegaard og det meget udførlige Værk Billeættens Historie, af F. Meidell (I, 1893) og Mollerup (II, 1893) Et Besøg paa Uraniborg, af Sofie Brahe og Lisbeth Bille, der gav Anledning til et særeget lille Uheld og til et lille, ikke vellykket dansk Vers af Tyge Brahe, omtales i D. Mag. III, 18 og derefter i Heibergs Urania 1846.

12. At Tage Thott var født den 27. Maj 1580, anføres i P. Winstrups Ligprædiken over ham.

13. Gravskriften, hvori Dødsdagen og Begravelsesdagen nævnes, er trykt i Svenska fornminnesföreningens tidskrift I, 83 og i »Trolleholm« S. 5—6. Ved Begravelsen skal der have været 29 Mænd og 30 Kvinder tilstede. I Dagbogen fra Hven staar under 24. Marts

1588: *Otto Tott obiit*, under 5. Maj *T. S.* og under 7. Maj: *T. rediit*, hvilket vistnok skal sige, at Tyge Brahe drog til Skaane den 5. Maj og vendte tilbage til Hven den 7. Eiler Brockenhuus til Nakkebølle skriver: 5. Maj 1588 stod Otthe Thottis Begraffuelsse udi Ericksholms Sogne Kircke Søndagen Cantate (E. Brockenhuses Kalenderantegnelser, udg. af J. Grundtvig, i Saml. til Fyens Historie og Topografi VI og særskilt, 1876. Men de af Grundtvig tilføjede Anmærkninger ere undertiden vildledende. Saaledes har han forvexlet Eriksholm i Skaane med Eriksholm i Merløse Herred i Sjælland, og naar E. Br. skriver i sin Kalender, at den 1. Juni 1590, paa en Søndag, blev Anders Thott begravet i hans Sognekirke ved Næs, saa tror Grundtvig, at der tales om Herregaarden Næs i Jylland, det nuværende Lindenborg, i Stedet for Næs, nu Trollenæs, i Skaane. — Brevet om Fru Mette Rosenkrantzs Begravelse findes i sjællandske Tegnelser XVII fol. 41. Fru Mette Rosenkrantz skal være død den 2. eller 3. April 1588 (Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Domme IV,118) og blev begravet den 14. Maj i Skarholts Sognekirke (Eiler Brockenhuus). Men Liget blev senere nedsat i Frue Kirke i Kjøbenhavn, ved Siden af Peder Oxes (Resen, Inscr. Hafn. p. 27). Efter Frederik II's Reces af 1576 skulde Begravelsen foregaa senest 6 Uger efter Dødsdagen, men det synes, at der har været en vis Tilbøjelighed til at udsætte den saa længe som muligt, jvf. Genealogisk og biogr. Archiv (1840—49) I, S. 213.

14. At Sofie Brahe jevnligt kom til Hven, ses af Tyge Brahes meteorologisk Dagbog (omtalt i Anm. 10). Rothmann nævnes i Dagbogen S. 155—56, 158. Han kom ikke tilbage til Landgreven, saaledes som Bestemmelsen var; men i Slutningen af et Brev til Tyge Brahe, dateret Bernburg 28. Septemb. 1594 skriver han: »Hortum sororis tuae philosophicae, dominae Sophiae Brahe, matronae perquam solertissimae et nobilissimae, illustrissimo principi ac domino meo, felicissimae recordationis, pro dignitate commendassem, si ipsius celsit. accessissem. Attamen per literas omnia illustriss. ipsius celsit. significavi.« Brevet er trykt i T. Brahei Epistolae astronomicae T. I (1596) p. 283—84. Denne Brevsamling, der indeholder T. Brahes Brevvexling med Landgrev Vilhelm IV af Hessen og Christofer Rothmann, blev trykt i Bogtrykkeriet paa Uraniborg og udkom 1596. I et Expl. af den, i det store Landesbibliothek i Kassel, findes følgende heltigjennem egenhændige Dedikation af T. Brahe: »Arnoldo Huitfeldio Regni Danici Cancellario Viro tam eruditione quam genere praestanti, Consanguineo et Amico V. dat. Tycho Brahe.« — Som jeg har omtalt andetsteds (Tyge Brahe. En historisk Fremstilling, 1871, S. 363), finder man adskillige Exemplarer af nysnævnte

Bog, hvoraf det første Ark er omtrykt, og saaledes, at der i nogle Expl. staar paa Titelbladet: Noribergae . . . Anno MDCI, og i andre: »Imprimebantur Vraniburgi Daniæ, prostant Francofurti apud Godefridum Tampachium. MDCX.« Jeg ejer et Expl. med Titelblad fra 1601, hvorpaa er skrevet med Oluf Rosensparres Haand: »Olaus Rosenspar. Virtus post funera uiuit«, og af en senere Ejer: Ao. 1623 Nobiliss. possessor mihi lubens reliquit. Jacobus Joannis mpp.« Sidstnævnte er vistnok Hr. Jakob Jensen, Sognepræst til Faarevejle og Slotspræst paa Dragsholm, hvor Oluf Rosensparre var Lensmand, se H. F. Rørdam, Klaus Christoffersen Lyskander samt hans Bog om danske Skribenter S. 109.

15. D. Mag. II, 221 fg., IV, 25 fg., 257 fg. Stamtavler over Familien Munk-Lange findes i geneal. og biogr. Archiv og i Danm. Adels Aarbog XVIII, 1901, se ogsaa T. Brahe, Epist. astr. p. 150; Epistolae, quas T. Brahe et Ol. Rosenkrantzius inter se dederunt, ed. F. R. Friis, 1896, p. 13, 15, 78, Breve (etc.) ang. T. Brahe og hans Slægtninge 136—39. (Br. til Rindskat og Anm.) Om Ursus kan ses: Gerhardt, Gesch. der Math. in Deutschland, 1877, S. 83—84. Paa Titelen til den af ham 1587 paa Tysk udgivne Geodaesia Ranzoviana kalder han sig Nicolaus Reymers, se Kästner, Gesch. der Math. I, 669. Om hans Død findes følgende Notits i Anzeiger zur Kunde der Deutschen Vorzeit, 1877, S. 331, efter et gammelt Ms. »1600, 15. Augusti mane phthisi mortuus est Pragae Bohemorum Nicolaus Raymarus Ursus Dithmarsus; altera die sepultus in templo. quod vulgo a Joannis Hussi nomine vocant.« Besøget paa Hven 1584 omtales udførligt i et Brev (Postscriptum) fra Tyge Brahe til Thaddæus Hagecius i Prag, 14. Marts 1592. En Erklæring fra Michael Walter, Erik Langes Sekretær, angaaende Raimarus, opsat og underskreven af en Notar i Kassel, er aftrykt i Kepleri Opera omnia, ed. Frisch, I p. 230 (Uddrag hos Dreyer, Tycho Brahe, Karlsruhe 1894) S. 290—91. — Her skal ogsaa nævnes tre Afhandlinger i Samlinger til jydsk Historie og Topografi: Friherren paa Herningholm. Af Artillerikapt. Flindt, i 2. R. 2. B., S. 145—89. Mere om Friherren paa Herningholm. Af F. R. Friis, i 2. R. 3. B. (1891—93), S. 195—205. Nogle Meddelelser om Erik Lange den yngre, af F. R. Friis, i 3. R. 2. B. (1899—1900), S. 495—507.

16. Erik Langes og Falk Gøyes Studier udenlands: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, udg. ved G. L. Wad, II, 124, 256—57; Carmen προπεμπτικὸν Nobilitate generis eruditione et virtute praestantissimis D. Magno Giøde, D. Falchoni Giøde, Dominis de Schiersøe, D. Erico Lange de Engelstholm, Et viro doctisimo et humanissimo, D. Magistro Seuerino Schiøtt Grenonensi scriptum

Viteberga in patriam abirent mense Septembri Anno 1573. A. Jacobe Joanne Holmio, Vitebergae, Excudebat Johannes Crato, Anno MDLXXIII. 4to. Om Søren Jensen Skjøtt kan ses: Breve til og fra Herluf Trolle (etc.) II, 123; om Jakob Holm og Falk Gøye, Dansk biogr. Lexikon. — De latinske Digte: T. Brahei Epist. ast. 17. Danske Magazin II, 223 fg. I et af T. Brahes Manuskripter i det k. k. Hofbibliothek i Wien, indeholdende Observationer fra 1584, har han med egen Haand skrevet: »Hoc anno die 27. Nouembris H. $10^1/_4$ A. M. ☉ exquisite in $15^1/_2$ ♐ et ☾ in 12 ♒ Ego ipsemet in mea typographia hic Vraniburgi impressi nouis typis omnium primo Carmen ad Ericum Lange, Amicum meum. D. F.«

17. Udtalelsen om Erik Lange findes i et Brev fra T. Brahe til A. S. Vedel, 18. Septbr. 1599. Brevet findes i Dänische Bibliothek III, 177 fg. og paa Dansk i Bangs Samlinger II, 505 fg.

18. D. Mag. IV, 28 fg., 257 fg. Slogs Herred ligger i den afstaaede Del af Hertugdømmet Slesvig og maa ikke forvexles med Slavs Herred, der endnu hører til Danmark, og til hvis Bønder og Tjenere Erik Lange fik Følgebrev 1584 (anf. St.) — Indlager: Burman Becker, Gamle Gjæstgivergaarde i Kjøbenhavn (i Danske Samlinger, udg. af C. Bruun og fl., 2 R. I, 343 fg.); samme, Kong Salomons Apothek i Kjøbenhavn (i Archiv for Pharmaci XXII, 147 fg.); se forøvrigt: Nogle Meddelelser om Erik Lange den yngre til Engelsholm. Af F. R. Friis, i Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 1900.

19. D. Mag. IV, 271. Det synes dog, at de fire Taarne paa Engelsholms Hovedbygning først ere blevne færdige i Aaret 1600, efter Knud Brahes Skrivekalender for Aar 1600, i Samlinger til jydsk Historie og Topografi V, 207 fg. — Et Manuskript: Bibliska Sententier oc Sprog af Fransøske paa Danske udsatt af Knut Brahe, 1602, Original, skal være i Bibliotheket paa Skokloster (Handlingar rörende Skandinaviens Historia XIII (1828) Tillæg S. 25).

20. Tyge Brahes meteorologiske Dagbog. Det er saaledes neppe Erik Lange der menes, naar der i Dagbogen staar, under 8. Januar og 3. Juni 1591 (S. 168, 179), at Erik rejste bort fra Hven.

21. Irettesættelsen af 5. Oktb. 1591 findes i D. Mag. IV, 258. Se forøvrigt min ovennævnte Afh. i Saml. til jydsk Hist. 1900.

22. Afskeden omtales i Sofie Brahes versificerede Brev, hvorom nedenfor. Koncepten angaaende Opdagelsesrejser er trykt i ovennævnte Afh. i Saml. til jydsk Hist. 1900.

23. Den latinske Beretning om de to nu ukjendte astrologiske Breve er trykt i Breve og Aktst. ang. T. Brahe (etc.) udg. af F. R. Friis, 1875, S. 157 fg. En dansk Oversættelse af den findes i nær-

værende Skrift; jvf. en Afhandling af J. A. Fridericia: »Træk af Kvindeidealets Omdannelse i det 16. og den første Halvdel af det 17. Aarhundrede, særlig i Danmark«, i Tidsskriftet: »Tilskueren« 1898, S. 465—79, (især S. 472—73).

24. Det latinske Digt er trykt hos P. J. Resenius, Inscriptiones Hafnienses (etc.) Hafniae 1668 4to, p. 410—29 og derefter hos F. C. Schønau, Danske lærde Fruentimmer I (1753) S. 238—66. Den samtidige Afskrift, med Tyge Brahes egenhændige Rettelser, som jeg forefandt i Wien, er gjengivet i Breve og Aktst. (etc.) 1875 S. 6 fg. J. L. Heibergs smukke Oversættelse efter Resens mangelfulde Text findes i hans Urania 1846 og i hans Prosaiske Skrifter IX. Men hans astrologiske Forklaringer er mindre tilfredsstillende. Han var mere kyndig i Astronomien end i Astrologien. Prøver af den latinske Text, efter Resen, findes i D. Mag. III, 21 og fl. Skrifter, ogsaa hos P. Wieselgren, Sveriges sköna Litteratur III, 128 fg., hvor der er tilføjet en Prøve af en svensk Oversættelse.

25. Eiler Brockenhuus skriver: 3. Januar 1594, en Torsdag, døde Falk Gjøe paa Borringholm, og havde han det i Forlening.

26. Falk Gøye til Skjersø skrev vidtløftige Kommentarier in Apocalypsin, sendte dem til Tyge Brahe og begjerede, at han for Frændskabs og Venskabs Skyld vilde læse dem og ved et Epigramma give sit Judicium derom, som kunde trykkes derhos, hvilket Tyge Brahe og efterkom og af Indhold, at Falk Gøye havde gjort Ellipsin af Apocalypsin, hvorover Falk Gøye resolverede at kaste alle sine Lucubrationes paa Ilden, sigendes: Vil han saaledes judicere om mit Arbejde, hvad ville de andre sige derom (Klevenfeldts Saml. om Fam. Gøye, Stamtavle); jvf. N. M. Petersen, Bidrag til den danske Lit. Hist. III. (1855—56) S. 28, 31. Om Falk Gøyes Studier udenlands se Anm. 16.

27. Dommen af 5. Maj 1595 ang. E. L. og Fru Karen Krabbe: Kolderup Rosenvinge, Gamle danske Domme IV, 444 fg.

28. Erik Langes Ophold i Kassel 1594 omtaltes spottende af den svenske Gesandt Baron Johan Skytte ved dennes Besøg hos Christian IV 1615 (Nyerup, Karakteristik af K. Chr. IV S. 43, efter Johan Skyttes Dagbog, trykt i Upsala 1786—88). Erik Langes Skrivelse fra Kassel 21. Juli 1596 omtaltes i D. Mag. IV, 261. Kongens Skr. til Hertug Henrik Julius af Brunsvig, dat. Berlin den 1. Novb. 1595, findes i Ausländ. Regist. Nr. 94 Fol. 64. Hvad Erik Lange ønsker at opnaa, kan ses, »mit mehreren Umständen aus seiner uns überreichten Supplication«, og Hertugen anmodes om, saavidt muligt at tage Hensyn dertil.

29. Sagen om Bygholm Len etc. Kolderup Rosenvinge, gl. d.

Domme IV, 445; D. Mag. IV, 259 fg. — Erik Langes Fuldmægtig Peder Bang, senere Sognepræst i Brendekilde i Fyen, forekommer paa Stamtavlen i Giessings Jubellærere III, 123.

30. Tyge Brahe omtaler i et Brev til Dr. Niels Krag, skrevet i Wittenberg den 5. Decb. 1598, at han i nogle Dage var sammen med Erik Lange i Magdeburg. Det omtales ogsaa i T. Brahes Brev til A. S. Vedel, 18. Sept. 1599, i Dän. Bibl. III, 189 fg. (overs. i Bangs Saml. II, 505 fg.); F. R. Friis: T. Brahes og H. Rosenkr. Brevvexl. p. 39.

31. Flere af disse originale Breve findes i Universitetsbibliotheket i Basel og ere trykte i ovennævnte Breve og Aktstykker (etc.). Hertil hører Sofie Brahes Brev til Broderen Tyge, skrevet paa Bredenborg den 24. Oktober 1599. Hele Brevet er egenhændigt, og Underskriften og Udskriften er gengivet i Facsimile S. 24, 25.

32. Georg Rollenhagen, Digter, Skolemand, Theolog, Astrolog m. m., f. 1542, død 1609 som Bestyrer af Gymnasiet i Magdeburg, skrev i Begyndelsen af Maj 1598, formodentlig fra Magdeburg, til Tyge Brahe: »Affinis tuis Ericus Langius ex Hafnia ad nos redux jam diversatur Wandio in comitatu Mansfeldensi apud Johan Ernestum ab Asseburg, nobilem potentem et eruditum, distat is locus hinc decem milliaribus. Si volueris illi scribere, efficiam ut literas tuas obtineat«. I Statsarkivet i Marburg findes Dokumenter, hvoraf ses at Adelsmanden Hans Ernst von der Asseburg gik i Kaution for Erik Lange i Efteraaret 1597, og et Par Gjældsbreve, udstedte af Erik Lange i November 1599, hvoraf ses, at han dengang opholdt sig i Kelbra (meddelt af Frøken E. Wester). Kelbra (eller Kälbra, som det undertiden kaldes), ligger omtrent en halv Snes Mil syd for Brunsvig og omtrent midt imellem Nordhausen og Sangerhausen (Zedler, Universal-Lexicon XV, 1737 col. 399).

33. Det er vanskeligt at sige hvem der menes med »Merkurius«; maaske er det Oluf Rosensparre til Skarholt, der var Befalingsmand paa Landskrone Slot 1591—1602. Af Tyge Brahes Brevvexling med Holger Rosenkrantz kan man ikke se, om sidstnævnte vidste hvem »Merkurius« var. Men i Efterskriften til et Brev fra T. Brahe til Dr. Niels Krag, dat. Benatky den 24. Marts 1600, omtales, at Sofie Brahe havde talt med Merkurius i Landskrone, og T. Brahe anmoder Krag om, ved Lejlighed at give Merkurius Oplysning om, hvorledes den Sag, der var omtalt, virkelig forholdt sig.

34. Breve og Aktstykker (etc.) S. 83 fg. Samtidigt skrev T. Brahe til sin Moder Beate Bille, til Broderen Sten, til Axel Gyldenstjerne og Oluf Rosensparre, og de følgende Dage til Eske Bille til Ellinge og flere i Danmark.

35. Sofie Brahes vidtløftige Brev til Søsteren Margrethe, 23. August 1602, er trykt i D. Mag. III, 28 fg., 43 fg., og derefter med nyere Retskrivning i J. L. Heibergs Urania 1846 og hans Prosaiske Skrifter IX. Men hos Heiberg er, begge Steder, Aarstallet 1602 fejlagtigt blevet til 1620. (Bendix Rantzov var ikke, som Heiberg formoder, Broder til Gert Rantzov).

36. Tyge Brahe døde i Prag den 24. Oktober 1601, efter den nye Stil, der brugtes i Bøhmen. En Beretning om hans Sygdom og Død, netop saaledes som den findes skreven med Keplers Haand, er aftrykt i min Biografi af Tyge Brahe (1871) S. 368. — Eiler Brockenhuus skriver 21. Marts 1602: Søndagen Judica stod Erik Langes Bryllup i »Egellenfiord« med Fru Sofia Brahe, Otte Tottes Efterleverske. — E. B. skriver fremdeles: 21. Maj 1602, Fredagen før Pintsedag, kom Hertug Ulrik fra Odense til Nakkebølle. 24. Maj 1602, anden Pintsedag, drog Hertug Ulrik om Aftenen mellem 5 og 6 fra Nakkebølle og til Assens. — Brevet til Ebbe Munk, 18. Decb. 1604, findes i Sjæll. Tegnelser Nr. XIX fol. 500. Der staar i det, at Gjældsbrevet skal blive sendt med første Lejlighed. I Ligprædikenen over Tage Thott Ottesen til Eriksholm, af P. Winstrup, trykt 1666, staar at Tage Thott i sit 19 Aar rejste ud med sin Præceptor, først til Heidelberg, 1601 til Strassburg og siden til Basel, Lyon og Paris, 1602, 21. Januar rejste han fra Paris til Orléans, var senere i England, Skotland og Holland, og kom tilbage til Eriksholm den 15. Januar 1603.

37. Dokumentet om de 4 Gaarde i Konge Sogn findes i Arkivet paa Gaunø, og Besidderen, Hs. Exellence, Hr. Kammerherre Lensbaron Reedtz Thott har velvilligt givet mig Lejlighed til at benytte det. Det er paa Pergament, men Seglene mangle.

38. Efter Wielands lærde Tidender 1728 S. 515 skal Erik Lange være død i Prag; jvf. D. Mag. IV, 270. Han var i alt Fald i Prag 1608, hvor han skrev i Dr. (senere Biskop) Mads Jensen Medelfars Stambog (Kirkehistoriske Samlinger 4 R. V, 38).

39. Sagnet om, at Sofie Brahe skulde have været i Prag, anføres i D. Mag. III, 23. — Stedet, hvor hun har boet i Helsingør, kan ikke paavises. Følgende Bemærkning findes paa en Koncept i Rigsarkivet (Topografisk Samling paa Papir, Helsingør Nr. 6): Udi lige Maade fik Casper Finke, Kleinsmed i Helsingør, Skjøde paa et Hus og Haverum, som Jørgen Bøssemager udi boede, udi sin Vidde og Brede som den nu forefunden er, liggende paa Hjørnet tvært over fra Fru Sofie Brahes Gaard i Knegtegaden og op til Niels Madtzens Bolig paa den ene Side og Hans Krysberigs

Voning paa den anden Side. (Niels Madsen nævnes 1619 som Borgmester i Helsingør (Geh. Ark. Aarsberetn. III, Tillæg S. 84)).

40. Sofie Brahes Slægtebog omtales mange Steder; se bl. a. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare III, 1830, 4to S. 107—8; Sommelius, Lexici Eruditorum Scanensium 4to (s. a.) p. 327 fg., Historisk Tidsskrift 4 R. VI L. 66 fg. Lauritz Weibull, Sofia Brahe. Ett bidrag till den genealogiska forskningens historia i Danmark (i Historisk tidskrift för Skåneland; Maj 1904).

41. Brevet findes i det svenske Rigsarkiv og er trykt S. 46 fg. Afskriften er mig meddelt af Frøken E. Wester. Da der netop tilbød sig en Lejlighed, har Hr. Arkivar L. Weibull i Lund havt den Godhed at konferere en Afskrift med Originalen, saa at der er saa meget større Sikkerhed for, at Gjengivelsen er nøjagtig. — Johan Sparre til Bolmerød i Annerstad Sogn, f. 1627, død 12. Aug. 1632, var gift, 1, 1612 med Anne Urne, f. 1590 død 1620, D. af Johan Clausson Urne til Valsø og Gyllebo og Thale von Melen, og 2, 1624 med Ebba Gabrielsdatter Oxenstjerna. Hr. Johan Sparres Forældre vare Erik Larsson Sparre til Sundby, f. 1550, henrettet i Linköping 1600, og Grevinde Ebba Pedersdatter Brahe, f. 1555, død 1634 (Anrep, Svenska adelns ättartaflor).

42. Erklæringen af 3. Maj 1630 er trykt i D. Mag. II, 367—68. Mere om denne Sag findes i mit Skrift: Nogle Efterretninger om Tyge Brahe og hans Familie. 1902.

43. Afskriften af dette Stykke er mig velvilligt meddelt af Hr. Bibliothekar Carl af Petersens i Lund.

44. Charles Ogier, Iter danicum, 1656 p. 36. Stedet er oversat i Schlegels Samml. II, I (1776) S. 106.

45. Blandt danske, norske og holstenske Studenter indskrevne ved Universitetet i Siena nævnes 1585, 13. Novb. Steno Bilde Danus (Personalh. Tidsskrift 4. R. III, 56). — Om Sten Billes Adfærd under Krigen og hans senere Skjæbne findes nogle meget fejlagtige Beretninger i forskjellige Skrifter af ansete historiske Forfattere. Der fortælles, at han havde vist sig feig og uduelig, og at han derfor efter Fredslutningen mistede det norske Len og blev dømt til at gaa i udenlandsk Krigstjeneste i 3 Aar, men at han i Stedet derfor holdt sig skjult i nogen Tid i Jylland og derefter blev fangen og dømt til livsvarigt Fængsel paa Dragsholm, hvor han sad i 17 Aar. Men det er senere blevet paavist, at naar det under Krigen gik uheldigt med Sten Billes Foretagender i Trondhjem Len, saa var Skylden snarere at søge hos Regeringen end hos ham, og at han aldeles ikke har været dømt til at gjøre Krigstjeneste i Udlandet eller været fængslet paa Dragsholm. Sagens rette Sammenhæng og

hvad der har givet Anledning til den fejlagtige Beretning omtaltes udførligt af F. Meidell i »Billeættens Historie« II (1887) 1. Afd. S. 276 fg., 455 fg. — Lisbeth og Birgitte Bille omtales udførligt af Franciska Carlsen i »Gammelkjøgegaard«. Der findes Uddrag af den trykte Ligprædiken over Lisbeth Bille, efter et Expl. i Karen Brahes Bibliothek i Odense, formodentlig det eneste Expl. der existerer.

46. Brevene til Jørgen Brahe findes i Vedel Simonsens Bidrag til Hr. Jørgen Brahes Levnetsbeskrivelse (1845) S. 148—51.

47. Se Tillæg 4, efter en Afskrift i det store kgl. Bibl. Langebeks Excerpter Nr. 159. Paa denne og et Par andre Afskrifter af kortfattede Optegnelser staar: »Ex Archivo Rosenholm 1762.« Der findes ogsaa en gammel Opskrift om »Di Braders Stamlinie, som Sthen Brahe sende mig.« — Tage Thott var i Sverig i Decb. 1627 (Slange, Gesch. Chr. d. IV. übers. v. Schlegel, III, 1771, S. 335.

48. Brevet er trykt i Chr. IV's egenhændige Breve, og omtalt flere Steder, saasom af C. H. Brasch, Gamle Ejere af Bregentved, 1873, S. 236; J. Oskar Andersen, Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, S. 371, L. Weibull, Sophia Brahe (1904) S. 29. Holger Rosenkrantz blev 1598 gift med Sofie Axelsdatter Brahe, en D. af Axel (Ottesen) Brahe til Elved. Samme Aar blev Axel Brahes Datter Karen født, og foruden Sofie endnu to af hans Døttre gifte, nemlig Birgitte med Henrik Gøje, og Anne med Eiler Qvitzov, »en fast mageløs Tilskikkelse for en Husfader, i et og samme Aar at faa en Datter døbt og tillige 3 Døttre gifte«, skriver Vedel Simonsen (Samlinger til Elvedgaards Historie I, 1845, S. 108).

49. Se Tillæg 3, efter en gammel Afskrift i det store kgl. Bibl. Ms. ny kgl. Samling Nr. 743 Fol. En anden gammel Afskrift skal findes i Karen Brahes Bibl. i Odense. Jvf. Anm. 47.

50. Se Tillæg 5, efter en Afskrift i det kgl. Bibl. Ms. ny kgl. Saml. Nr. 575 Fol. Recepten havde Sofie Brahe temmelig sikkert faaet af Broderen Tyge, der ogsaa meddelte den til Henrik Rantzov og Kejser Rudolf II. Dr. Oluf Borch skal have ejet mange af Sofie Brahes kemiske Skrifter (D. Mag. III, 25, efter Alb. Thura, Gynæceum Daniæ literat. p. 34).

51. Nova literaria maris Balthici et septentrionis, 1698, 4to, Lubecae, pag. 42; Bircherods Dagbøger ved Molbech, 1846, S. 344, 358. Portrætet omtales i Spenglers Catalog over det kgl. Billedgalleri paa Christiansborg, 1827 som Nr. 820. En lille Radering efter Maleriet er udført af forh. Konservator C. C. Andersen. Paa denne læses (formodentlig ligesom paa Maleriet): Anno 1575 d. 6. August i er Lifve Larsdatter født og christnet i Kynstrup Sogn og Kirke. P. van der Hult fecit 1691.

52. Formodentlig er der i Ligprædikenen over Sofie Brahe efter Datidens Skik bleven meddelt nogle biografiske Efterretninger om hende; men den kjendes ikke. At hun døde 1643, ses af en Gravskrift over hende, forfattet af Vitus Bering og trykt i F. Rostgaards Deliciae poetarum Danorum. T. II. Lugd. Bat. 1693, 8vo pag. 146. Begyndelsen af den er trykt i: D. Mag. III, 24. — Om Gravkapellet kan ses: Nogle Ord om Sophie Brahe. Af H. P. Holst, i hans Tidsskrift: For Romantik og Historie, Sept. 1871, S. 297 fg. Det gamla grafkoret i Torrlösa. Af N. M. Mandelgren, i Svenska fornminnesföreningens tidskrift I, 1872, S. 83 fg. L. Weibull, Sophia Brahe, i Hist. tidskrift för Skåneland, 1904. Weibull tilføjer, at Kyrkoherde i Torløse var ved den Tid, da Kapellet blev forstyrret, S. L. Bring, senere Professor ved Lunds Universitet.

53. Om Fulvia Olympia Morata (f. i Ferrara 1526, død i Heidelberg 1555) kan ses: J. F. Hautz, Geschichte der Universität Heidelberg, II, 430—31 og flere der anførte Kilder.

54. Jens Bille til Billesholm fik 1575 i Vendsyssel i Jylland Vreløf Kloster, mod at Kongen fik i Ringsted Herred i Sjælland Hovedgaarden Allingemagle med Bygninger og Gods (Kronens Skøder, I, 1892, S. 154).

S. 4, Lin. 28, mangler en Henvisning til Anm. 10.

Register.

(Her er ikke anført alle de Navne, der findes i Tillægene).

Aachen 27.
Aarhusgaard 10.
Aarsmarke 53.
Alkymi 2, 10, 13—14, 16 fg., 21, 23 fg.
Allingegaard 52, 73.
Antvorskov 31.
Asseburg 69.
Assens 70.
Astrologi 2, 13, 16, 18, 41 fg., 67—68.
d'Avaux, Greve, 36.
Bang, Peder, 22, 69.
Basel 23, 25, 28, 29, 69.
Basnæs 31.
Belov, Sofie, 34.
Benatky 25, 69.
Bering, Vitus, 73.
Berlin 20—21.
Bertelsen, Mogens, 12.
Bille, Anne, 5, 27, 28, 29, 37.
Bille, Beate, 1, 5, 32, 69.
Bille, Birgitte, 5, 28, 29, 37, 72.
Bille, Claus, 5, 35, 52.
Bille, Eske, 37, 69.
Bille, Jens, 4, 52, 73.
Bille, Lisbeth, 5, 28, 29, 37, 64, 72.
Bille, Sofie, 28.
Bille, Sten (Clausen), 52.
Bille, Sten Jensen, 5, 26, 28, 36, 71.
Bille, Tønne, 52.
Billesholm 4, 28, 37, 52, 73.
Bjelke, Thure Stensen, 54.
Blaa, Laur. Jensen, 54.
Blomsterløg 48.
Bolmerød 35, 46, 50, 71.
Borch, Oluf, 72.
Bornholm 19, 68.
Borreby i Skaane 53.
Brahe, Aage, 3, 4, 62.
Brahe, Axel, 28, 72.
Brahe, Elisabeth, 26.
Brahe, Henrik, 3, 23, 63.
Brahe, Jørgen Ottesen, 6, 24.
Brahe, Jørgen Stensen, 37, 38, 52, 72.
Brahe, Karen Axelsd., 72.
Brahe, Knud, 7, 10, 21, 34, 67.
Brahe, Margrethe, 26, 28, 30, 70.
Brahe, Otte, 1, 4.
Brahe, Peder, 55.
Brahe, Sofie Axelsd., 72.
Brahe, Sofie Henriksd., 4.
Brahe, Sten, 4, 28, 32, 38, 64, 69.
Brahe, Torkild, 47—48.
Brahe, Tyge til Tostrup, 32.
Brahe, Tyge Ottesen, 1, 2, 4, 6 fg., 19, 20, 22 fg., 35 fg., 41 fg., 62 fg., 68 fg.
Brahe, Tyge, den yngre, 22, 25.
Braher, de svenske, 38, 47.
Bramslykke 34.
Bredenborg 23, 69.
Brendekilde 69.
Brockenhuus, Eiler, 5, 28, 29, 37, 65.
Brunsvig 20, 24.
Bygholm 9, 21—22, 68.

Bring, S. L., Præst, Prof., 72.
Bølle, Birgitte, 4.
Bølle, Erik Madsen, 31—32.
Bølle, Kirstine, 31—32.
Carl Knudsen, Konge 54, 55.
Carlsbad 27.
Christian IV 20, 24, 26, 38, 39, 57, 68.
Dragsholm 8, 66, 71.
Dronningholm 51, 52, 54, 66, 71.
Ekernførde 26, 29, 30, 32, 70.
Engelsholm i Jylland 7, 9, 10, 67.
Erik Valdemarsen 52, 53, 54.
Eriksholm i Skaane 3, 6, 7, 13, 15 fg., 31, 36, 41, 63, 65, 70.
Finke, Casper, Klejnsmed, 70.
Frederik II 6, 10, 34.
Fusinge 26.
Gammelkjøgegaard 37, 64, 71.
Gaunø 70.
Geddeholm 56.
Gottorp 13, 27.
Grubbe, Sigvard, 22.
Gustav I 37, 55.
Gustav II 56.
Gyldenstjerne, Anne, 38, 52.
Gyldenstjerne, Axel, 69.
Gøye, Birgitte, 63.
Gøye, Christofer, 4.
Gøye, Falk, 8, 9, 11, 18, 66, 68, 69.
Gøye, Mette Siversd., 53.
Gøye, Mogens, 20, 66.
Haderslev 29, 30.
Hagecius, Thad., 29, 66.
Hamborg 11—12, 26, 27.
Hans Ernst, 24, 25, 69.
Havevæsen 7, 15, 17, 35, 41 fg., 48, 65.
Heiberg, J. L., 15—16.
Heidelberg 23, 45, 70, 73.
Helsingborg 1.
Helsingør 33, 36, 39, 71.
Henrik Julius, Hertug, 21, 68.
Herningsholm 7, 66.
Holm, Jakob, 67.
Holmegaard 28.
Hult, Pieter v. d., 39, 72.
Hven 4, 6 fg., 10—11, 63.
Hvidkilde 5, 52.
Hvitfeld, Arild, 34, 65.
Hvitfeld, Beate, 34.
Indlager 10, 67.
Jensen, Jakob, Præst, 66.
Juel, Elene, 52.
Kaas, Jens, 7.
Kaas, Niels, 6, 8.
Kallundborg (Reces) 6.
Kassel 20, 65, 68.
Kelbra 69.
Kepler 70.
Kirstine, T. Brahes Hustru, 24.
Kjøbenhavn 10.
Knop, Folmer, 55.
Knudstrup 1, 4, 5, 38, 50.
Konge Sogn i Skaane 32, 70.
Krabbe, Karen, 19 fg., 68.
Krag, Niels, Dr. 69.
Kronborg 23, 38.
Landskrone 24, 69.
Lange, Erik, den ældre, 9.
Lange, Erik, den yngre, 8 fg., 14 fg., 24 fg., 32, 34, 66 fg.
Lange, Margrethe, 7, 9.
Lindenborg 65.
Live Lauridsd. 39, 72.
Lund 33, 36, 73.
Lybek 11, 19, 26.
Lyngsgaard 4, 52.
Magdeburg 22, 69.
Malmø 4.
Marburg 69.
Maribo 53.
Mauritz, Landgreve, 20.
Medelfar, Mads Jensen, Dr. 32, 70.
Meldahl, Arkitekt, 63.
»Merkurius« 24, 69.
Morata, Fulvia Olympia, 44 fg., 73.
Mormand, Sofie, 34.
Munk, Ebbe, 70.
Munk, Magdalene, 7.
Møller, Hans, i Hamborg 12.
Nakkebølle 5, 28, 29, 70.
Nativiteter 2, 18.
Næs i Skaane 3, 65.
Odense (K. Brahes Bibl.) 72.
Ogier, Charles, 36.
Orebygaard 54.
Oxe, Oluf, 55.
Oxe, Peder, 65.
Paracelsus 27.
Pestelixer 39, 57, 72.
Pfeffersbad 27, 28.
Prag 22, 26, 27, 32, 70.
Qvalen, Josva v., 7.

Ramel, Henrik, 23.
Rantzov, Bendix, 29, 70.
Rantzov, Gert, 23, 30, 62, 70.
Rantzov, Henrik, 8, 23, 72.
Rechberg, Anne, 53.
Reimers, Nicolaus, 8, 9, 66.
Resen, P. J., 15.
Rigsarkivet, det svenske, 33.
Rindskat, Sivert, 7, 66.
Rollenhagen, Georg, 69.
Rosenholm 37.
Rosenkrantz, Elisabeth, 63.
Rosenkrantz, Holger, 37, 38, 55, 69, 72.
Rosenkrantz, Mette, 6, 65.
Rosensparre, Oluf, 66, 69.
Roskilde 54.
Rothmann, Christofer, 6, 65.
Rud, Sofie, 32.
Rudolf II 22, 24, 25, 35, 36, 72.
Rønnov, Karen, 5, 52.
Schiedal 54.
Segeberg 26.
Sehested, Anne, 28.
Sehested, Malte, 28.
Siena 71.
Sirekjøbing 3.
Skaane 1, 31.
Skabersiø 51.
Skarholt 6, 65, 69.
Skeel, Christen, 26.
Skinninge 53.
Skjersø Gaard 18.
Skokloster 67.
Skram, Niels, 22.
Skytte, Johan, 68.
Skjøt, Søren Jensen, 67.
Slavs Herred 11, 67.
Slogs Herred 9, 67.
Slesvig 12.
Sofie, Frederik II's Drn., 5, 12.
Solvig Gaard 9, 10.
Sparre, Johan, 35, 46, 71.
Stockholm 47—48.
Tengnagel, Frants, 26.
Theriak 39, 57.
Thott, Anders, 63, 65.
Thott, Bonde Ibsen, 53, 54.
Thott, Erik, 3, 63.
Thott, Holger, 63.
Thott, Karen, 3, 4.
Thott, Lene, 3, 23, 63.
Thott, Otte, 3 fg., 39, 63 fg.
Thott, Tage, (død 1562) 3.
Thott, Tage Ottesen, 5, 6, 23 fg. 29, 31, 36 fg., 48, 64, 70, 72.
Thott, Thale, 23, 62.
»Titan« 16.
Torløse 3, 5, 39, 72.
Tostrup i Skaane 10, 32.
Tovelille 53.
Trolle, Arvid, 57.
Trolle Bonde, C., Greve, 40, 63.
Trolle, Frederik, Baron, 33.
Trolleholm 3, 40, 62, 63.
Trollenæs i Skaane 3, 65.
Trondhjem 27, 28.
Tundbyholm 3.
Tønsberg 39.
Ugerup, Arild, 62.
Ulfeld, Jakob, 8, 34.
Ulfeld, Knud Ebbesen, 34.
Ulfstand, Else, 3.
Ulfstand, Elisabeth, 35.
Ulrik, Hertug af Meklenborg, 21.
Ulrik, Hertug, Chr. IV's Broder 29, 70.
»Urania« 16 fg., 45.
Uraniborg 4, 8 fg., 63, 65, 67.
Urne, Frederik, 38.
Ursus, N., se Reimers.
Valkendorf, Christofer, 6.
Walter, Michael, 66.
Vedel, A. S., 67, 69.
Verpinge 33.
Wester, E., Frk., 71.
Weibull 71.
Viffert, Anne, 63.
Vilhelm IV, Landgreve, 7, 65.
Vitskøfle 3, 63.
Wittenberg 19.
Vram 4—5.
Vreløf Kloster 52, 73.
Zeringer Vaaben 53.